

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

SCIENTOLOŠKA CERKEV

Analiza scientologije kot novega religijskega gibanja

Študijski program:
SOCIOLOGIJA KULTURE - D
ZGODOVINA - D

Mentorica: doc. dr. Anja Zalta

Avtorica: Kaja Sivec

Ljubljana, 2016

POVZETEK

Scientološka cerkev: analiza scientologije kot novega religijskega gibanja

Diplomsko delo se osredotoča na scientološko cerkev, ki jo je konec petdesetih let prejšnjega stoletja razvil ameriški pisec znanstvene fantastike L. Ron Hubbard. Scientologijo je razvil kot duhovni odgovor na znanstvena spoznanja dianetike, v njej pa je združil religijske in znanstvene poglede na svet. Scientologijo uvrščamo med nova religijska gibanja, ki so se v istem času razvila najprej na Zahodu, skozi čas pa so postala globalni fenomen. Scientološka cerkev verjame, da se osredotoča na človekovo doseganje duhovne svobode in večnosti. Pri tem uporablja religijske prakse, ki so v veliki meri specifične scientološki cerkvi. Najpomembnejši praksi sta avditing in urjenje scientologov. Od drugih religij se razlikuje po tem, da je za doseg najvišjega cilja, poleg navodil, kako priti do njega, oblikovala tudi pripomočke in metode, ki jih posameznik za doseg cilja potrebuje. Scientološka cerkev je zaradi svojih nekonvencionalnih religijskih praks in organizacije deležna številnih kritik. Diplomaska naloga se osredotoča na osnovne opredelitve novih religijskih gibanj ter na podlagi tega uvrščanje scientologije v te koncepte.

Ključne besede: nova religijska gibanja, scientološka cerkev, scientologija, avditing, L. Ron Hubbard

SUMMARY

The Church of Scientology: An analysis of the Scientology as a New Religious Movement

This thesis focuses on the Church of Scientology that was developed by the American science fiction writer L. Ron Hubbard in the late 1950s. Hubbard developed Scientology as a spiritual answer to scientific notions of Dianetics and in it he merged religious and scientific views on the world. Scientology is placed among the New Religious Movements that developed in the West within the same time. Over time these religious movements became global phenomenon. The Church of Scientology believes in focusing mostly on the individuals attaining of spiritual freedom and eternity, by using special religious practices such as auditing and Scientology training. Like other religions, Scientology seeks to achieve the ultimate goal which is spiritual freedom. But the Church of Scientology also differs from other religions because they developed tools and methods used by the individual to achieve spiritual freedom. Scientology faces a lot of criticism due to its religious practices and unconventional organization. This thesis is focused on the general definitions of New Religious Movements and classification of Scientology on this basis.

Key words: new religious movements, Church of Scientology, Scientology, auditing, L. Ron Hubbard

Vsebina

UVOD	1
DEFINIRANJE RELIGIJE	4
NOVA RELIGIJSKA GIBANJA	10
KLASIFIKACIJE NOVIH RELIGIJSKIH GIBANJ	12
ZNAČILNOSTI NOVIH RELIGIJSKIH GIBANJ	20
SCIENTOLOGIJA JE NOVO RELIGIJSKO GIBANJE.....	23
SCIENTOLOGIJA	28
USTANOVITELJ SCIENTOLOGIJE L. RON HUBBARD	28
DOKTRINA SCIENTOLOGIJE.....	30
RAZLAGA NASTANKA ŽIVLJENJA	32
ODREŠENJE	32
POSMRTNO ŽIVLJENJE	33
OSEM DINAMIK	34
BOŽANSTVO.....	35
SCIENTOLOŠKA ETIKA	36
RELIGIJSKE PRAKSE	37
PRAKSA AVDITING	37
URJENJE SCIENTOLOGOV	40
OSTALE RELIGIJSKE PRAKSE	41
ORGANIZACIJE SCIENTOLOŠKE CERKVE.....	43
ORGANIZACIJA SEA ORG.....	44
SCIENTOLOŠKI KODEKS.....	45
KRITIKE SCIENTOLOGIJE.....	46
ZAKLJUČEK	53
LITERATURA IN VIRI	60

UVOD

V sodobnem znanstvenem preučevanju religije, vsaj od Ludwiga Feuerbacha, ki je trdil, da je človek ustvaril boga po svoji volji (Feuerbach, 1967: 187), prevladuje pojmovanje religije kot človekove dejavnosti, ki se hkrati z družbenim razvojem tudi sama spreminja.

Velike spremembe v šestdesetih letih 20. stoletja so povzročile, da so se na Zahodu oblikovala nova religijska gibanja, ki so se od tradicionalnih religij razlikovala po svojih doktrinah, praksah in organizaciji. Oblikovali so nove religiozne ideje, določene pa so prevzeli tudi od že uveljavljenih religij in jih v nekaterih primerih preoblikovali, da so ustrezale njihovi religijski skupnosti. Religija ni bila več definirana izključno s tradicionalno in prevladujočo religijo nekega okolja. V zadnjih desetletjih so NRG postala tudi globalen pojav.

Prav zato ne moremo trditi, da religija v postmodernih družbah izginja. V sodobnih Zahodnih družbah smo priča le novim načinom izražanja religioznosti, ki pa so nastali kot posledica sprememb v družbi sami.

Med nova religijska gibanja spada tudi scientologija, katere ustanovitelj je pisec znanstvene fantastike L. Ron Hubbard. Scientologija se je razvila iz dianetike, ki jo je Hubbard oblikoval kot obliko psihoterapije. To je kasneje Hubbard nadgradil in vzpostavil scientološko cerkev, ki ima svojo doktrino in religijske prakse. V scientološki doktrini se v manjši meri prepletajo elementi krščanstva in Vzhodnih (hinduizem, taoizem, budizem) religijskih tradicij, idej ter resnic. Poleg tega, je scientologija skozi razvoj izoblikovala svoje religijske tradicije in prakse, ki so značilne samo za scientologijo (npr. avditing). Velik pomen ima tudi tehnologija in znanost (uporaba E-metra). Scientologija se od tradicionalnih religij razlikuje po tem, da ima poleg verske ideologije tudi praktično stran, ki posamezniku omogoča, da izboljša svoje duhovno in vsakdanje življenje.

Scientologija je bila vse od začetka deležna številnega zanimanja, s strani javnost in stroke. Z zanimanjem pa so prišle tudi kritike na račun njenega statusa religije, organizacije, poslovanja, odnosa do članov itd.

Pri vprašanju statusa religije scientologije v osnovi obstajata dva pola. Prva skupina pojmuje scientologijo kot religijo, ki pa jo je potrebno obravnavati glede na čas in

okolje v katerem je nastala. Pri definiranju in raziskovanju je potrebno prilagoditi kriterije, po katerih so včasih pojmovali religije, saj so se te skozi čas, skupaj z družbo, spremenile. Na drugi strani pa najdemo nasprotnike scientologije, ki ji ne priznavajo statusa religije. Nekateri ji priznajo določeno stopnjo religioznosti, vendar pravijo, da je ne moremo obravnavati kot religijo v pravem pomenu. Večina argumentira svoje ideje s tem, da je scientologija le oblika psihoterapije, ki zraven vsebuje še lažna religiozna prepričanja.

V svoji diplomski nalogi bom torej predstavila scientološko cerkev, njeno doktrino, religijske prakse in organizacije. Na podlagi tega in njenih značilnosti jo bom poskušala umestiti v ustrezne klasifikacije in definicije religije različnih socioloških strokovnjakov. Predstavila bom tudi glavne argumente kritikov, ki se ukvarjajo s scientologijo ali religijo nasploh ter argumente same scientološke cerkve o tem, zakaj je scientologija religija.

Diplomska naloga se opira na tezo: *Scientologija je novo religijsko gibanje, ker ima svojo doktrino, religijske prakse ter značilnosti, na podlagi katerih jo lahko uvrstimo v koncept novih religijskih gibanj.*

Cilj diplome je torej opredelitev novih religijskih gibanj, med katere prištevamo tudi scientologijo in podati argumente, zakaj jo definiramo kot tako.

V prvem delu bom najprej predstavila različne pristope k definiranju religije (vsebinske in funkcionalistične definicije, teorija racionalne izbire). Na podlagi tega bom razložila kako religijo pojmujejo Durkhem, Weber, Marx, Wilson, Stark in Bainbridge. Sledila bo opredelitev novih religijskih gibanj, njihovih klasifikacij in značilnosti, na podlagi teorij različnih sociologov (Wallis, Weber, Stark in Bainbridge, Davie, Barker, Melton itd.). Razložila bom tudi razliko med dvema pojavoma s področja religije, ki sta se pojavila v sodobni družbi: novodobniška duhovnost in NRG. Poglavje pa bom zaključila z argumenti, ki jih je podala scientologija za dokazovanje lastnega statusa religije.

V drugem delu diplome bom predstavila scientološko cerkev. Začelo bom s predstavitev ustanovitelja L. Rona Hubbarda, sledila bo razlaga scientološke doktrine in njenih religijskih praks. Na kratko pa bodo predstavljene tudi organizacije scientološke cerkve.

Tretji del bo vseboval področja scientologije, ki so deležna največ kritik: status religije, podjetniški duh scientološke cerkve in odnos, ki ga ima do svojih aktivnih in bivših članov.

Diplomska naloga je teoretična in je nastala na podlagi študija strokovne literature in virov. Znanstvena spoznanja, ki sem jih spoznala na podlagi študija, sem analizirala in med seboj primerjala. Na podlagi tega sem izpeljala svoje ugotovitve in predloge. Velik del uporabljene literature je v angleščini, zato velja opozoriti, da so prevodi delo avtorice in se lahko razlikujejo od obstoječega prevoda.

V prvem delu diplomske naloge sem oprla najprej na literaturo o definicijah religije in načinih definiranja (Sergej Flere in Marko Kerševan: *Religija in sodobna družba*, Marko Kerševan: *Religija kot družben pojav*, Max Weber: *Izbrani spisi iz sociologije religije*, *The protestant ethic and the spirit of capitalism*, Emile Durkheim: *The elementary forms of the religious life*, Karl Marx: *Critique of Hegel's Philosophy of right*). Za opredelitve novih religijskih gibanj sem se osredotočila na dela Aleša Črničiča (*Na vodnarjevem valu*), Grace Davie (*Religija v sodobni Evropi*), Rodneya Starka in Williama Bainbridgea (*Teorija religije*), Tine Ban (*Novodobniška duhovnost*) ter na zbornike *New religious movements* (ur. B. Wilson, J. Cresswell), *Teaching new religious movements* (ur. David Bromley) itd. Scientološke razlage o statusu scientološke cerkve kot religije, pa sem dobila na spletnih virih kot so Church of Scientology¹ in Scientology².

Drugi del je temeljil predvsem na spoznavanju in analizi del L. Rona Hubbarda (*Dianetika, Scientologija, itd.*).

Za tretji del pa sem uporabila zbornik *Sects, cults and spiritual communitis*, knjigo *Teorija religije* (Stark in Bainbridge) ter internetne vire, kjer sem našla strokovne članke Stephen A. Kenta, Roy Wallisa itd.

¹ <http://www.scientology.org>, 2. 6. 2016.

² <http://www.bonafidescientology.org/index.html>, 2. 6. 2016.

DEFINIRANJE RELIGIJE

Pojem religija vsebuje notranjo psihično držo in zunanje objektivne sestavine (nauki, dogme, obredi, simboli itd.) (Flere in Kerševan, 1995: 11). Religija je predmet raziskovanja številnih znanosti (sociologija, filozofija, antropologija ...). Lahko pomeni vero v transcendentno ali človekov odnos do svetega.

Religija odgovarja na temeljna vprašanja človeškega življenja in s tem osmisli celotno človeško življenje. Vse, kar zadeva ljudi, za kar je vredno živeti in umreti, je njihova religija. (Črnič, 2012: 42)

Pri znanstvenem raziskovanju religije sta v ospredju dve temeljni vprašanji (Flere in Kerševan, 1995: 16):

1. Katere pojave jemljemo kot religiozne?
2. Kaj je bistvo religije? Pojav kakšne vrste je narava religije?

Religija je pojmovana kot človekova dejavnost. Vendar je religijo, za razliko od drugih znanosti, spremljalo tudi prepričanje, da je hkrati človeška dejavnost in božja zadeva. Ludwig Feuerbach je bil eden izmed prvih strokovnjakov, ki je trdil, da je religija človeški konstrukt. Zapisal je: *»In človek je ustvaril boga po svoji volji.«* (Feuerbach, 1967: 187). Danes brez njegovega izhodišča ne moremo raziskovati področja religije, saj je prepričanje o religiji kot človeški oziroma družbeni dejavnosti splošno sprejeto.

Sociologija religije se ukvarja predvsem s preučevanjem obredov kot družbenih dejanj, verske skupnosti kot družbene skupine in institucije (Flere in Kerševan, 1995: 35). Sociologi religijo razumejo kot družben pojav, ki izhaja iz družbe in njenih procesov, ne pa iz individualnega. Povezavo med religijo in družbo ter družbenimi razmerami so v svoje definicije vključili tudi Emile Durkheim, Karl Marx in Max Weber. Njihova pojmovanja religije bom vključila v razlago načinov sociološkega definiranja religije.

V nadaljevanju bom predstavila različne načine definiranja religije. Na podlagi tega bom poskušala ugotoviti, kateri način je najbolj primeren za pojmovanje novih religijskih gibanj in same scientološke cerkve.

Pri teoretičnem družboslovnem opredeljevanju religije sta v ospredju dva pristopa. *Substancialne (vsebinske) definicije* skušajo opredeliti, kaj je religija (kaj je narava religije in njene vsebinske elemente, ki ločujejo religijske in nereligijske kategorije). *Funkcionalistične definicije* pa religijo obravnavajo v smislu funkcije, ki jo ima za posameznika in za družbo. (McGuire, 1992: 10) Cilj takšnega opredeljevanja je oblikovanje takšne definicije, ki bo zajela kar najširši krog religijskih pojavnih oblik, iz preučevanja pa bo izključila vse tiste pojave, ki so po nekaterih značilnostih religiji sicer podobni, a to niso.

Vsebinske definicije so natančne in zelo dojemljive za empirične raziskave; primernejše so za preučevanje religij v stabilnejših družbah, problem pa se pojavi, ko poskušamo analizirati religijske spremembe. (McGuire, 1992: 11–14) Temeljijo na zahodnem, krščanskem pogledu na svet. Ker pa nekrščanske kulture lahko religijo pojmujejo drugače, je pri takšnih definicijah potrebno določiti temeljne sestavine religije, ki so tako splošne, da jih je možno najti tudi v nekrščanskih religijah. Kot dodaten kriterij se uporablja poseben odnos, ki ga imajo posamezniki do bogov in nadnaravnega ter se izraža v žrtvovanju in čaščenju (prav tam, 11–12).

Ena izmed rešitev za izboljšanje vsebinskih definicij religije je bila Durkheimova uvedba kategorije svetega. V delu *Elementarne oblike religioznega življenja* je zapisal, da je religija celovit sistem verovanj in praks, ki ima odnos do svetih stvari, ki ljudi povezujejo v neko moralno skupnost, cerkev (Durkheim, 1964: 47). Na nasprotnem polu svetih strani pa so profane oziroma posvetne stvari (prav tam, str. 37). Kategorija svetega se torej nanaša na področje, ki ga neka religiozna skupnost določi za svetega in ga kot takega loči od profanega ter ga z obredi in pravili zaščiti. Durkheimova definicija religije je še vedno uporabna. Sestavljajo jo štiri komponente: verovanja, prakse, sveto in socialna organizacija ljudi, ki jih združuje neka religijska tradicija.

Po mojem mnenju vsebinske definicije niso primerne za raziskovanje novih religijskih gibanj in scientologije, ki je osrednja tema diplomske naloge. NRG so nastala kot posledica družbenih ter kulturnih sprememb, v osnovi pa se razlikujejo od tradicionalne krščansko–judovske tradicije (stopnja razlikovanja je odvisna od posameznega religijskega gibanja). Z ozirom na Durkheimovo pojmovanje cerkve pa bi njegovo definicijo religije kljub temu lahko uporabila tudi za scientologijo, saj

vsebuje vse štiri temeljne komponente religije, ki pa so v veliki meri specifične samo za scientološko cerkev.

Za tematiko moje diplomske naloge so funkcionalistične definicije veliko bolj primerne od vsebinskih. Gre za bolj inkluzivističen pristop k pojmovanju religije, saj se religija definira kot vse, kar opravlja funkcijo religije.

Durkheim je religijo pojmoval kot dejavnik, ki povezuje posameznike v neko moralno skupnost, ki jo imenuje cerkev (Durkheim, 1964: 47). To je *integracijska funkcija* religije; nujno je njeno uresničevanje, pri katerem so velikega pomena rituali, ki na posameznika naredijo velik vtis. Religija torej s svojimi predstavami, obredi, vrednotami in simboli povezuje ljudi v neko duhovno–moralno skupnost. Pravi, da naj se sociologija ukvarja z religijskimi dejstvi in pojavi, pri katerih pa transcendentno, nadnaravno ni bistveno, kajti pri vseh religijah ni mogoče ugotoviti vere v boga (Flere in Kerševan, 1995: 45). Religiozno življenje ljudi Durkheim navezuje na institucionalizirano obliko, cerkev. Po njegovem prepričanju imajo prav institucije moč in potrebo, da vsiljujejo kolektivne predstave in vzorce ravnanja ter s tem zavarujejo svoj obstoj (Durkheim, 1964: 3). Po tej definiciji lahko tudi scientologijo definiram kot religijo, ki s svojimi obredi, vrednotami in predstavami povezuje pripadnike v moralno skupnost. Scientološka cerkev kot institucija lahko tako svojim članom vsiljuje vzorce ravnanja in kolektivnih predstav.

Oznaka religije kot »*opija ljudstva*«, ki jo je podal Karl Marx v *Kritiki Heglove filozofije prava*, dobro ponazarja *kompensacijsko funkcijo* religije. (Marx, 1970) Religija je družbena tvorba, ki izhaja iz razmer odtujitve (Flere in Kerševan, 1995: 41). Marx pravi, da prav razslojenost in konflikten položaj vplivata na religijo in človekove potrebe po njej. Po njegovi teoriji je religija sestavina družbene zavesti, ki izhaja iz razmer odtujitve. Ustvarja jo človek in ne obratno. (Marx, 1970) Funkcija religije je, da deluje kot iluzija in na ta način pomaga ljudem razumeti realnost ter prenašati njihov družben položaj in stiske. »*Religija je odraz dejanske bede in je hkrati protest proti njej.*« (Flere in Kerševan, 1995: 41). Marx pravi, da je religija vzdih zatiranega posameznika, je središče brezčutnega sveta in duša brezčutnih pogojev. Vsi ljudje potrebujejo tolažbo in prav to nam ponuja religija. Ko bo beda ljudi izginila, religija ne bo več potrebna. (prav tam) Po mojem mnenju Marx ni govoril o ukinitvi religije, ampak o preseganju pogojev, ki religijo priključijo.

Religija je lahko poleg zgoraj navedenega tudi dejavnost, ki osmišlja človekovo delovanje in življenje. Je vse, kar daje smisel. Funkcionalno opredeljevanje razumevanja religije kot *dejavnosti, ki osmišlja*, temelji tudi na delu Maxa Webra. Velik pomen je Weber namenil *teodiceji*, nauku o upravičevanju zla. Nauk razlaga smisel in pomen trpljenja. V tem kontekstu ima religija temeljno funkcijo tolažbe. Gre za potrebo človeka, ki se sooča s težavami v življenju. Razlaga, da so se zaradi pritiskov življenjskih stisk razvile *odrešenijske religioznosti*. Iz odrešenijskih pa je skoraj vedno nastala teodiceja trpljenja (v takšni ali drugačni obliki). (Weber, 2015: 12–30)

Na podlagi Webrovega pojmovanja religije kot dejavnosti, ki osmišlja človeka in njegovo življenje, lahko potegnem vzporednico tudi s scientologijo in njenim delovanjem. Predvsem se mi zdi, da je praktičen primer tega religijska praksa avditing, ki osmišlja življenje scientologov na način, da se s pomočjo nje začnejo zavedati preteklih in sedanjih problemov, ki pestijo njihova življenja. Ko se posameznik začne zavedati problemov, se lahko na racionalen način loti njihovega reševanja. Posebnost scientologije je, da ni razvila le navodila, kako posameznik doseže višje cilje, ampak je hkrati podala tudi pripomočke in metode, ki jih človek potrebuje za izboljšanje vsakdanjega življenja. Scientologija je združila religiozne in znanstvene poglede. S pomočjo tega lahko človek doseže duhovno svobodo.

Max Weber je religijo pojmoval kot univerzalni človeški fenomen. Razlagal jo je v okviru razmerja med kapitalizmom in protestantsko etiko. Pravi, da razslojenost in konfliktna razmerja med posameznimi družbenimi sloji vplivajo na dožemanje, razumevanje in doživetje religije posameznega sloja (Weber, 2005: 47). Po Weberu družbeni status predvsem pači in zavrača avtentično religioznost. (Flere in Kerševan, 1995: 48) Ugotavlja, da je potreba nižjih družbenih plasti najti odrešenje od trpljenja. Odrešenja ne najdejo nujno samo v okviru religije. Vse odrešenijske potrebe so izraz stiske in socialne ali ekonomske bede. Privilegirani sloji pa v enakih okoliščinah ne čutijo potrebe po odrešenju. V religiji raje poskušajo najti legitimacijo za svoj življenjski slog in položaj. (Weber, 2015: 234–236) To imenujemo tudi *legitimacijska funkcija* religije.

Omenila bi še Webrovo delo *Protestantska etika in duh kapitalizma*. V njem kapitalizem pojmuje kot prevladujočo obliko produkcije, ki zavrača mistične in magične komponente religioznosti. Za Webra je poklic osrednji vir posameznikove identitete in družbenega položaja. (Weber, 2005) V okviru protestantske etike gre torej predvsem za nenehno metodično in vestno opravljanje dela oziroma poklica, ki ga Weber dojame kot odgovor na božji klic (prav tam, 19–20). Temu sledi razvoj koncepta, ki ga imenuje »odčaranje sveta«. Na svet več ne gledamo z magičnimi sredstvi in iracionalnimi postopki, ampak se vse razlaga empirično, racionalno. (Flere in Kerševan, 1995: 52) To Webrovo pojmovanje religije lahko navežem na scientologijo, ki si prizadeva z znanstvenimi prijemi razlagati človeka in njegovo življenje.

Prednost funkcionalističnih definicij je uporaba pri analizi medkulturnih in spreminjajočih se elementov religije. Deležne pa so tudi kritik, da so same definicije lahko preširoko zastavljene. (McGuire, 1992: 13–15) Pri tem je po mojem mnenju največji problem ta, da takšen pristop med religije uvršča tudi nekatere pojave, ki jih vsebinske definicije ne (npr. ateizem, ideologije, marksizem ...), religiozne elemente pa lahko najde tudi v človekovih aktivnostih kot so ples, glasba itd.

Danes se v sodobnih družbenih razmerah, za katere je značilna tudi velika religiozna raznolikost, uporabljajo bolj odprte definicije religije, ki so po mojem prepričanju za sociološko raziskovanje primernejše. Za te odprte definicije je značilno, da družbeni pojavi, ki imajo skupno ime, nimajo nujno tudi skupnega bistva. Med seboj so povezani na podlagi nekih sorodnih podobnosti. Za religijo je značilna mreža lastnosti, vendar nobena religija ne vsebuje vseh lastnosti in nobena specifična lastnost ni nujno vključena v vsaki religiji. (Črnič, 2012: 43–44) Eno izmed takšnih definicij je podal tudi sociolog Bryan Wilson. Izdelal je seznam najpogostejših značilnosti religij, po katerih lahko določeno religijo pojmuje kot tako.³ Na podlagi njegovega seznama značilnosti sem lahko tudi scientologijo opredelila kot religijo.

V sodobnem sociološkem preučevanju religija ni več definirana izključno s tradicionalno religijo, ki prevladuje v nekem okolju. To vidimo v razcvetu novih

³ Nekaj primerov značilnosti religij po Wilsonu: verovanje v sile, ki presegajo normalno čutno zaznavo, verovanje, da te sile neposredno vplivajo na naravni in družbeni red, ki so ju tudi ustvarile, predpisani so individualni in skupinski obredi, jezik, določeni objekti, kraji, zgradbe in letni časi so še posebej povezani z nadnaravnimi silami in lahko sami po sebi postanejo objekt čaščenja, itd. (Wilson, 1990).

religijskih gibanj. S tem, ko NRG postanejo globalne kulture, se posameznik, podobno kot pri drugih dejavnostih, tudi pri religijski dejavnosti odloča na principu izbire. Gre za *teorijo racionalne izbire*, ki je zasnovana na ekonomski teoriji in pojmuje religijo kot produkte, ki so ponujeni na trgu. Rodney Stark in William Bainbridge pojasnjujeta, da se vsak posameznik, podobno kot pri drugih dejavnosti, odloča za religijske izbire. Izbira temelji na stroških in koristih. Pravita, da sta ključni sestavini religije vedno motiv in izmenjava. Ljudje si želijo določene vrste nagrad in jih iščejo s pomočjo izmenjave z drugimi ljudmi. (Stark in Bainbridge, 2007: 313–323) Ena izmed takšnih nedosegljivih nagrad je tudi želja po večnem življenju.

Na podlagi te porabniške miselnosti lahko povežem vzporednico s scientologijo, saj ta svojim članom omogoča pot do popolne svobode, katere cilj je duhovna svoboda, v zameno pa zahteva plačila za storitve, ki jih nudi svojim članom.

V nadaljevanju sledi obravnava novih religijskih gibanj (definicije, značilnosti, klasifikacije).

NOVA RELIGIJSKA GIBANJA

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so se predvsem v zahodnih državah začele pojavljati nove religijske skupnosti. Za njih je značilno, da se očitno razlikujejo od že ustaljenih religij. Ciljna skupina teh novih religijskih skupin so bili predvsem mladi iz srednjega razreda. Nastala so zaradi nezadovoljstva družbe v tem času in nezadovoljstva z obstoječimi religijami, predvsem s krščansko-judovsko tradicijo. Danes so nova religijska gibanja svetovni fenomen.

Še preden so se nova religijska gibanja začela množično pojavljati, je Thomas Luckmann razlagal, zakaj prihaja do nastanka teh novih skupin, ki so odmaknjene od starih tradicij. Pokazal je, da se v modernih družbah institucionalno specializirane oblike religije spreminjajo počasneje od družbenih okoliščin, ki določajo sisteme pomenov (Luckmann, 1997: 77). Prav zato se pojavijo individualizirane in privatizirane oblike religij. Posamezniki v modernih družbah nastopajo kot potrošniki tudi v sferi religije. S prehodom religije v sfero zasebnosti pa lahko vsak posameznik svobodno izbira iz ponudbe pomenov, saj osebna identiteta postane zasebna stvar. (prav tam, str. 89–91) Za religijo v modernih družbah je značilna neposredna dostopnost religioznih tem posameznikom. Prav to pomeni, da je danes religija pojav v sferi zasebnosti. (prav tam, str. 95)

Aleš Črnič razlaga, da organizacije starih dominantnih religij nadomestijo z majhnimi in bolj med seboj povezanimi skupnostmi, v katerih je poudarek bolj na osebnih, ne tako formalnih stikih. Spet druge skupine začnejo ponujati prakse in ideje iz drugih tradicij. Nekatere pa nastajajo s ponovnim odkrivanjem okultnih in ezoteričnih idej zahodne tradicije, ki so bile stoletja prezrte s strani krščanske tradicije. (Črnič, 2012: 24) Niso pa te nove religijske skupnosti strogo definirane. V njih najdemo preplete različnih duhovnih idej in tradicij.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so se vzporedno z NRG na Zahodu pojavila tudi duhovna gibanja, za katera se uporablja termin *nova doba* oziroma *New Age*. Nova doba je fluiden pojav, ki ga je težje opredeliti kot NRG. Predvsem v javnosti prihaja do napačne uporabe razlikovanja med pojavoma nova doba in nova religijska gibanja. Termin nova doba se uporablja za označevanje različnih družbeno–religijskih fenomenov in dejavnosti (zdravljenje s kristali, astrologija, numerologija,

zdravljenje z alternativno medicino, itd.). Novodobniška duhovnost je skozi čas dobila tudi globalno razsežnost.

Tina Ban razlaga, da novodobništvo ni organizirano gibanje, zato ni mogoče določiti natančnega števila pripadnikov in števila duhovnih doktrin. Obstaja veliko število religioznih idej in praks v novodobniški duhovnosti, ki jih posamezniki ali skupine vključujejo v svoje življenje. Prav zato New Age-a ne moremo primerjati z ustaljenimi religijami. (Ban, 2008: 19) Za to duhovnost je značilno tudi to, da so pripadniki izrazito bolj individualistični kot člani NRG. Praviloma je organizacija neformalno strukturirana.

Temeljna značilnost duhovnosti nove dobe je njena mističnost, izkustvenost. Prav s tem se ta duhovnost razlikuje od religioznosti ustaljenih, svetovnih religij in tudi od jasno opredeljenih NRG. Gre za religioznost, ki poudarja osebno duhovno izkušnjo, ki je za novodobniška gibanja najbolj pomembna.

V zadnjih nekaj desetletjih se je pojavila velika religijska raznolikost. Na povečanje števila različnih religijskih skupin so vplivale demografske spremembe in ekonomske zahteve po večji delovni sili v gospodarstvu v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Vse to je po mnenju Grace Davie vplivalo na izvor in družbeno sestavo novih religijskih skupnosti. (Davie, 2005: 155) Tradicionalna religija se počasi umika hitro naraščajoči religijski raznolikosti. V tem kontekstu pride do soočenja stare tradicije z novim, alternativnim. Prav pojav NRG je dokaz, da se družba spreminja, saj NRG v postmodernem svetu predstavljajo izziv, tako na področju religije, kot v političnem in družbenem kontekstu.

Z intenzivnim širjenjem novih religijskih gibanj v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja so se za njih začela uporabljati termina kult in sekta, ki pa sta problematična, saj imata izrazito negativno konotacijo. Problem predstavlja tudi to, da sta nastala znotraj judovsko-krščanskega konteksta in sta tako včasih težje uporabna za analizo religijskih gibanj iz drugih tradicij (npr. azijske).

KLASIFIKACIJE NOVIH RELIGIJSKIH GIBANJ

Klasifikacijo religijskih organizacij sta uvedla že M. Weber in E. Troeltsch. Temelji na razmerju ločevanja med *cerkvijo* in *sekto* (termin sta uvedla v družboslovno raziskovanje). V spreminjajoči se sodobni družbi in kulturi njuna klasifikacija ni več uporabna. (Črnič, 2012, 31)

Cerkev je pojmovana kot dominantna oblika, ki določa splošne vrednote in obstoječi družben sistem, znotraj katerega deluje. Njeni značilnosti sta inkluzivnost članov (članstvo v cerkvi je družbeno predpisano; posameznik z rojstvom avtomatsko postane član) in univerzalnost. Cerkev je konservativna in po navadi v tesno povezanem odnosu z državo, v kateri deluje. (prav tam, str. 31–32)

Sekta je majhna religijska organizacija. Zanja je značilno zavračanje prevladujoče kulture in nasprotovanje dominantni družbeni ureditvi. Sekta praviloma nastane iz prevladujoče cerkve, kateri potem nasprotuje, zato ji lahko rečemo tudi protestno gibanje. Ne zavrača obstoječe religijske tradicije, vendar protestira proti cerkvi, ki deluje znotraj te tradicije in je odstopila od prave vere. Članstvo v sekti je ekskluzivno (ni avtomatično). Posameznik se za članstvo odloči zavestno. Za člane v sekti je značilna izjemna identifikacija s sekto, občutek izjemnosti in miselnost »*mi in oni*«. (prav tam, str. 32) Sekte so po svoji naravi nestabilne in se stalno spreminjajo.

Scientologijo po tej klasifikaciji ne moremo pojmovati kot cerkev. Opredelimo jo lahko kot sekto, vendar najdemo tudi značilnosti, ki niso povsem v skladu s tem terminom.

V sedemdesetih letih je klasifikacijo religijskih organizacij izdelal Roy Wallis. V tem času je potekal množičen razcvet NRG.

Wallis religijske organizacije deli na podlagi dveh razsežnosti: zunanje predstave in notranje predstave. Zunanje predstave nam povedo, kako širša družba dojema določeno religijsko skupino. Postavi se vprašanje ali ta skupina velja za ugledno ali deviantno. Notranje predstave pa nam povedo, kako se neka religijska skupina dojema sama. Tudi tukaj se postavi vprašanje ali se ima skupina za edinstveno legitimno, kar pomeni, da se vidi kot edino nosilko religijske resnice ali pa se dojema kot pluralistično legitimno, kar pomeni, da priznava različne poti, preko katerih pridemo do neke religijske resnice. (Wallis, v Črnič, 2012: 34)

	ugledna	deviantna
edinstveno legitimna	CERKEV	SEKTA
edinstveno pluralna	DENOMINACIJA	KULT

Vir: (prav tam)

Ta tipologija ima veliko prednost, saj upošteva širši družbeni kontekst, v katerem deluje neka religijska organizacija. Določena religijska organizacija lahko spada v različnem družbenem kontekstu v različno skupino.

Wallis je tako pokazal, da so cerkve ugledne religijske organizacije in si prisvajajo mandat nad edino pravo resnico. Denominacije so tudi ugledne religijske organizacije, vendar priznavajo, da obstaja več kot ena prava resnica. Sekte in kulti pa so razumljeni kot deviantne religijske skupine. Sekte so avtoritarne in ekskluzivistične, kulti pa individualistični in neekskluzivistični. (prav tam, str. 34–35)

Po Wallisovi tipologiji religijskih organizacij lahko scientologijo obravnavamo kot kult, vendar po mojem mnenju zajema tudi nekatere značilnosti sekte (npr. avtoritarno vodstvo, članstvo je lahko tudi ekskluzivno, itd.).

Tipologije, ki jih je oblikoval Wallis, niso univerzalne kategorije. Izhaja iz kulturnih, ekonomskih in družbenih pogojev, v katerih so v sredini prejšnjega stoletja začela nastajati nova religiozna gibanja. Treba pa je poudariti, da so spodaj naštetе kategorije idealni tipi, zato lahko določena NRG spada v več različnih kategorij (prav tam).

V smislu odnosa NRG do družbe in sveta NRG Wallis razdeli v tri tipe:

1. *Svet zavračajoča:*

Od sveta se poskušajo čim bolj odmakniti, ker ga dojemajo kot pokvarjenega. Po svojih značilnostih se najbolj približajo epistemološko avtoritarni sekti, saj same sebe vidijo kot ekskluzivne nosilce religijskih resnic, imajo jasno izdelan koncept Boga, osvoboditev je možna le s popolnim upoštevanjem zapovedi in resnic itd. Pripadniki po navadi živijo v skupnostih, ki organizacijsko delujejo kot totalitarne institucije, ki imajo strog nadzor nad življenjem članov. Prisotna je stroga razmejitev med zunanjim svetom in skupnostjo. Posamezniki se pogosto priključijo takšnim skupnostim zato, ker so njihove vrednote v nasprotju s splošno sprejetimi družbenimi vrednotami. Pogosto se zgodi, da se

člani po določenem času vrnejo v običajno družbeno življenje. (Wallis, v Črnič: 2012, 58).

2. *Svet pritrjujoča:*

Sem spadajo NRG, ki sprejemajo veliko večino ciljev in vrednot širše družbe, ponujajo pa svoje načine, kako jih izpolnjevati. Niso religijska v tradicionalnem pomenu (pogosto nimajo obrednih prostorov, strogih zapovedi, formalne doktrine z religijskimi dogmami ipd.), zato je njihov religijski status pogosto vprašljiv. Ta NRG ne obravnavajo posameznika kot grešnika, ki se mora očistiti svojih grehov. Po njihovem prepričanju je greh to, da je človek omejen, neveden. Iščejo duhovno osvoboditev, ki je po navadi individualna in je cilj tovrstnih skupnosti. Človeku ponujajo tehnike, ki bi mu pomagale pri doseganju posvetnih ciljev. Hkrati pa tehnike služijo tudi kot pomoč pri obvladovanju stresa, ki pesti posameznika v sodobni družbi. Pripadniki svetu pritrjujočih gibanj lahko iz skupnosti izstopajo dokaj preprosto. Nad njimi pa je tudi manj družbenega nadzora, za razliko od svetu zavračajočih se gibanj. Organizacijska struktura pritrjujočih gibanj je pogosto podobna strukturi sekularnih institucij. Prizadevajo si za čim širši krog pripadnikov, ki pa jih ne želijo spreobračati, temveč jim po tržnih načelih prodati svoje storitve. (prav tam, 59–60)

3. *Svetu prilagajoča:*

Ta tip se nahaja v sredini, med prvima dvema tipoma. Značilno je, da ne zavračajo v popolnosti družbenih norm in vrednot, ampak učijo, da je človeštvo skrenilo s prave poti. Rešitev za to vidijo v obnovi duhovnega življenja posameznika, ne pa v zavračanju sveta. Po drugi strani pa nasprotujejo uveljavljenim religijskim institucijam, ki so za njih duhovno izpraznjene. Iščejo rešitve za ponovno obnovitev duhovne čistosti religije. Pripadnost temu tipu gibanj nima bistvenega vpliva na življenjski slog članov. (prav tam, str. 59–60)

Glede na odnos NRG do družbe in sveta scientologija spada v Wallisovo kategorijo svet pritrjujočih gibanj. Upošteva temeljne vrednote in cilje družbe, za določene pa ima svoje načine, kako jih izpolniti. Cilj scientologije je duhovna svoboda

posameznika. V svojem bistvu je vsak človek dober, odrešenje pa doseže z naraščanjem duhovne zavednosti. Svojim članom scientologija nudi praktične metode, s pomočjo katerih lahko dosežejo te cilje. Kljub temu, da za te tipe religijskih organizacij ni strogih pravil, ki se jih morajo držati pripadniki, pa scientologija od svojih članov zahteva, da se držijo predpisov, ki jih zahteva scientološka doktrina in etika.

Kritika uvrščanja religijskih skupin v tipologije sta bila Rodney Stark in William Bainbridge, ki sta nasprotovala idealnim tipom religijskih organizacij. V delovanju in življenju religijskih organizacij je včasih težko presoditi o njihovi edinstveni ali pluralistični legitimnosti. Podala sta predlog bolj jasnih definicij religijskih organizacij. *Cerkev* je definirana kot konvencionalna religijska organizacija. *Sekta* je deviantna religijska organizacija, ki vsebuje tradicionalna verovanja in prakse. Te so se oblikovale kot veja neke že obstoječe religije. *Kult* pa je definiran kot deviantna religijska organizacija, ki je uvedla nova oz. izboljšala verovanja in prakse, ki so nastale kot posledica kulturnih sprememb. (Stark, Bainbridge, 1996: 123–124) Sektam in kultom je torej skupno to, da so deviantni (odklonilni), zato se odmaknejo od uveljavljenih verovanj in praks. Oba sta v napetem odnosu s svojim družbeno kulturnim okoljem.

Stark in Bainbridge sta se v svoji teoriji religije osredotočila tudi na religijski razkol. Skušala sta ugotavljati razloge in sile, ki povzročijo, da se znotraj neke religijske organizacije začnejo konflikti, ki posledično povzročijo razkol. Poudarjata, da je treba ugotoviti, zakaj so posamezniki nezadovoljni in kako to posledično vodi v vzpostavitev novega sektnege ali cerkvenega gibanja. (Stark, Bainbridge, 2007: 128) Zato lahko rečemo, da sekte nastanejo z razkolom od neke obstoječe religijske organizacije v svoji veroizpovedi. Kult pa nastanejo ločeno od ostalih religijskih organizacij v družbi in uvedejo nova verovanja in prakse.

Stark in Bainbridge trdita, da je nastanek novih religij eden najzanimivejših pojavov, saj se vsaka religija začne kot kult. Nastanek kulta je dvostopenjski proces inovacije:

1. iznajdba novih religijskih idej,
2. nove ideje postanejo družbeno sprejemljive do te mere, da se oblikuje skupina posameznikov, ki so jim predani. (prav tam, str. 158)

Za oblikovanje nove religije so torej potrebne religiozne ideje in skupina ljudi, ki v njih verjame. Da nove ideje postanejo družbene, pa mora posameznik, ki je imel novo religiozno idejo, prepričati vsaj še nekoga, da verjame z njim. Večina ljudi, ki pride v stik z novimi religioznimi idejami, ne sproži nove religije.

Scientologija je nastala skozi dvostopenjski proces inovacije, ki ga razlagata Stark in Bainbridge. L. Ron Hubbard je skozi svoje tekste oblikoval nove ideje, ki so skozi čas pridobile religijski značaj. Na svojo stran je pridobil tudi skupino posameznikov, ki so tem novim religijskim idejam in praksam sledili. Tako lahko rečemo, da je scientologija NRG. Glede na definicije, ki sta jih razložila Stark in Bainbridge, lahko opredelimo scientologijo s terminom kult, saj je ta religijska organizacija nastala z odmikom od tradicionalnih verovanj in praks (kljub temu, je nekatere obdržala) in oblikovala svoje.

V sedemdesetih letih 20. stoletja je prevladala raba terminov kult in sekta, ki je postala veliko bolj problematična. Oba termina sta v javnosti pridobila negativno predpostavko o problematičnosti sekt in kultov, saj so predvsem mediji poudarjali prisotnost nasilja znotraj teh skupin. S tem označevanjem se je izgubila njuna vrednostna nevtralnost. S terminoma so začeli označevati vse nove skupine, ki so bile za obstoječo družbo nenavadne.

Črnič razlaga, da sta se termina začela uporabljati kot »*socialno orožje*« za boj proti skupinam, ki so bile s strani družbe nezaželene in marginalizirane (Črnič, 2012: 36). Zaradi neprimernosti izrazov kult in sekta se kasneje uveljavi nov termin: nova religijska gibanja.

Tudi ta termin je sčasoma postal deležen kritik, saj označuje množico zelo heterogenih gibanj. Med seboj se razlikujejo po izvoru, organizaciji, doktrini in praksah, velikosti ipd. Pojavlja se tudi vprašanje, kako nova morajo biti religijska gibanja, da so vključena v to definicijo, kajti nekatere religijske skupnosti, ki so definirane kot NRG, niso novejšega izvora. Zato je pri tem vprašanju pomembno poudariti, da se oznaka NRG primarno nanaša na kriterij, kdaj se je določeno religijsko gibanje kot organizirana skupina pojavilo na Zahodu. (Črnič, 2012: 37)

Gordon Melton razlaga, da so se teoretiki religije v sredini 20. stoletja znašli pred problemom. Pod termin kult so takrat spadala vsa religijska gibanja, ki so bila razmeroma majhna in so imela karizmatičnega vodjo. Problem se je pojavil, ko so

ugotovili, da obstajajo religijske skupine, ki niso majhne in nekatere, ki obstajajo že nekaj stoletij. Ugotovili so obstoj novih religij, katerih doktrine in prakse so bile sprejete s strani ustaljenih religijskih skupnosti, vendar so bile še vedno definirane kot kulti. Opaziti je bilo mogoče nova religijska gibanja, ki so hitro postala sprejeta s strani družbe in obratno. (Melton, 2007: 29) Vse to je pripeljalo do tega, da se je začela uvajati nova terminologija.

Melton pravi, da mora definicija NRG upoštevati različne kriterije, po katerih uvrščamo religijske skupine pod NRG. Definicija mora biti dovolj široka, da so vanjo vključena različna religijska gibanja. Upoštevati je treba, kakšen odnos ima neko novo religijsko gibanje do starejših religijskih tradicij in poiskati izvor njihovih doktrin in praks. Kot tretji kriterij pa pojasni, da se ne sme predpostavljati, da imajo vsa nova religijska gibanja skupne značilnosti. (prav tam, str. 30–31) Razlikuje med cerkvijo, sekto, etničnimi religijami in novimi religijskimi gibanji.

Kot *cerkev* Melton označuje uveljavljene religije, ki so v globalnem smislu del velikih religij. Kot cerkev definira tudi religije, ki prevladujejo v določenih državah (npr. ortodoksni judaizem v Izraelu). (prav tam, str. 33–37)

Druga skupina, ki jo obravnava, so *sekte*. Te religijske skupine imajo podobna načela kot uveljavljene religije, od njih pa razlikujejo pri izvajanju religijskih praks in verovanju, saj je to pri sektah veliko bolj strogo. Skozi čas se zna zgoditi, da določena sekta prevzame lastnosti, ki so značilne za cerkev. (prav tam)

Tretja skupina so *etnične religije*, ki obstajajo znotraj etničnih skupin in so del širše družbe. Nastale so kot posledica migracij in tako povezovala določene skupnosti. Te etnične religije delujejo izven uveljavljenih religij in ne postanejo del uveljavljene religije. (prav tam)

Za *nova religijska gibanja*, ki predstavljajo četrto skupino, na začetku uporablja termin kult, vendar poudari, da je potrebna nova terminologija in uvede pojem novih religijskih gibanj. Za njih je značilno, da načeloma niso sprejete s strani vladnih organizacij, cerkva in oblasti. Pravi, da nove religije niso opredeljene glede na skupne značilnosti, ampak glede na odnos do drugih oblik religijskega življenja, ki dominirajo pri cerkvah, sektah in etničnih religijah. (prav tam)

Scientologija je po Meltonovi tipologiji novo religijsko gibanje. Njen pravni status se razlikuje glede na državo, v kateri deluje scientološka cerkev. Tako je v Ameriki

scientologija sprejeta kot religijska organizacija in ima temu primeren tudi pravni status, v Kanadi pa nima formalnega statusa religije. Scientologija je obdržala določene religijske prakse, ki so del tradicionalne krščanske tradicije (npr. poroka, pogreb). Oblikovali pa so tudi vrsto novih praks in verovanj, ki v popolnosti sledijo scientološki doktrini (npr. avditing).

Zaradi velike raznolikosti med NRG obstaja množica tipologij, ki se med seboj razlikujejo. Eileen Barker predlaga, da pri analizi ločujemo med mlajšimi in starejšimi NRG. Nekateri razvijejo tipologije glede na odnos NRG do krščanske tradicije. Najpogostejše so tiste, ki za razlikovalni kriterij postavijo matično tradicijo, iz katere izhaja določeno NRG. Upoštevati je treba tudi geografski kontekst, znotraj katerega so nastale tipologije. (Črnič, 2012: 55–59)

Gerald Parson (Parsons, 1993: 281–285) v odnosu NRG do tradicionalnih religij razlaga o treh tipih:

1. NRG, ki izhajajo iz tradicionalnih svetovnih religij. Te jih vidijo kot nenavadne, vendar še vedno legitimne, marginalne predstavnike tradicije;
2. NRG, ki se še opirajo na tradicionalne svetovne religije (ideje črpajo bolj posredno), njihov nauk pa se že bolj razlikuje od tradicije. Ta je do njih v večini primerov sovražno nastrojena in jih ne priznava za svoje;
3. NRG, ki so nova in neposredno ne izhajajo iz nobene od velikih svetovnih religijskih tradicij. Ideje črpajo iz novodobniške duhovnosti in jih kombinirajo s tradicionalnimi idejami na svoj način. (prav tam)

Scientologija po tej tipologiji spada v tretjo skupino NRG. Scientološke religijske ideje in prakse imajo v določeni meri podobnost s krščansko tradicijo. Vendar je scientologija oblikovala številne nove religijske prakse in nauke, ki pa so edinstveni samo njej. Cilj scientologije je doseči popolno svobodo in za dosego tega je scientologija razvila posebne tehnike.

Protisektanska gibanja (Črnič, 2012: 56) so tudi razvila svojo tipologijo, ki pa je kritizirana zaradi uporabe pretiranega stereotipskega pristopa. Pravijo, da so za NRG v veliki meri značilne enake lastnosti. Od avtoritarnega načina vodenja do nadzora nad pripadniki in kontrole nad njihovim vsakdanjim življenjem.

NRG razdelijo v dve skupini:

1. »destruktivne« sekte

V to skupino spada velika večina NRG. Značilnosti so: popolna ubogljivost članov, ločitev pripadnikov od ostale družbe, sovraštvo do avtoritet, pranje možganov itd.

2. »benigne« sekte. (prav tam)

Scientološka cerkev spada tako med destruktivne sekte. Določene značilnosti, ki po mnenju protisektanskih gibanj opredeljujejo destruktivne sekte, res lahko pripišemo scientologiji (avtoritarni način vodenja, določena stopnja ubogljivosti pripadnikov ipd.). Vendar je potrebno poudariti, da je pri oblikovanju te tipologije prišlo do prevelikega posploševanja, saj je pojav NRG preveč kompleksen, da bi bil podvržen tako močnemu reduciranju.

ZNAČILNOSTI NOVIH RELIGIJSKIH GIBANJ

Eileen Barker (Barker, 1999) poudarja, da je pojav novih religijskih gibanj težko posploševati, ker je za njih značilno spreminjanje. Navaja karakteristike, ki so se pojavile na začetku nastajanja novih religijskih gibanj, skozi čas pa so se spreminjale:

1. za večino je značilna majhnost;
2. zastopanost populacije je praviloma atipična;
3. članstvo prve generacije (to so tisti, ki so določeno religijo izbrali in se niso vanjo rodili);
4. karizmatični voditelji;
5. novi verski sistem;
6. delitev na »njih« in »nas« (razlikovanje med člani in nečlani);
7. določena stopnja nenaklonjenost okolice do NRG in obratno. (prav tam)

S tem, ko se spreminja družba, se spreminjajo tudi nova religijska gibanja in odnos družbe do njih. Danes so redke skupine, za katere so značilne zgoraj navedene karakteristike. Večina se jih vse bolj prilagaja družbi in njenemu okolju. Z geografskim širjenjem pa se posledično spreminjajo tudi njihove ideologije in organizacija. Barkerjeva opozarja, da so te spremembe neizogibne. Od porasti števila pripadnikov, sprememb v načinu vodstva in strukturi članstva, upadanja ekstremnih življenjskih slogov pripadnikov, do spremenjenega odnosa okolice do novih religijskih gibanj. Pri analiziranju NRG je potrebno upoštevati razliko med novimi in starejšimi NRG. (prav tam)

E. Barker še opozarja, da je potrebno pri analizi NRG upoštevati tudi to, da obstaja število posameznikov, ki so prevzeli neke prakse in ideje NRG, vendar niso uradni člani nobene od novih skupnosti. K večji družbeni pomembnosti NRG prispevajo tudi mediji, ki promovirajo določena gibanja, pripadniki ustaljenih religij, ki so prevzeli določene prakse in ideje, svetovni trg, ki ima dobiček od promocije NRG, na koncu pa še člani »*anti-cult movement*«, ki s svojimi protesti in nastopi v bistvu širijo ideje in prakse NRG. (Barker, 1999: 18–19)

Kljub številnim podobnostim pa ne smemo pozabiti, da so NRG med seboj zelo različna. Nekaterim je lahko skupno le to, da so pojmovana kot NRG, zato je treba

biti pri raziskovanju pozoren na posploševanje, predvsem ko jih razvrščamo v določene kategorije.

Tudi spreminjanje same družbe vpliva na spremembe znotraj novih religijskih gibanj. Pojavlja se povpraševanje po drugačnih oblikah verovanj. Ta so postala vse bolj sprejeta med sodobnimi zahodnimi družbami, vendar še vedno obstajajo nasprotovanja in pri širjenju le tega imajo veliko vlogo mediji.

Predvsem v začetnih fazah delovanja NRG ima pomembno vlogo karizmatični voditelj. Ta potrebuje poleg izjemnih osebnostnih lastnosti tudi osebno predanost svojih nosilcev, ki jih njegova karizma navdihuje.

A. Črnič pravi, da se takšna predanost izmika tradicionalnim racionalnim premislekom, zato karizma obstaja le, dokler se nenehno obnavlja. Njen obstoj je možen le, ko jo priznavajo tudi drugi. Karizmatični način vodenja ogrožajo težnje po institucionalizaciji ter bolj racionalne smeri vodenja in delovanja, zato se jim karizmatični voditelji upirajo. Najbolj učinkovito tako, da uvajajo stalne spremembe in zahteve do pripadnikov. (Črnič, 2012: 29–30).

G. Melton razlaga, da obstaja več razlag pojma karizmatičnega vodenja, zato se je posledično oblikovalo več različic vodenja.

Karizmatičnega voditelja lahko enostavno razumemo kot osebo, ki sama prevzame vodenje neke religijske organizacije. Za vodstvo ni imenovan s strani religijske institucije, zato ni potrebno, da izpolnjuje različne pogoje, ki so potrebni za opravljanje tega poslanstva. Druga lastnost je ta, da ima sposobnosti in lastnosti, ki pritegnejo javnost oz. neko skupino ljudi. Nekaterim karizmatičnim voditeljem pripisujejo tudi nadnaravne attribute, po katerih se kot posameznik razlikuje od širše množice in tako mu je namenjena posebna vloga. Ni nujno, da posameznik, ki je prevzel vlogo voditelja, kaže svojo karizmo pri vseh treh zgoraj naštetih točkah. Glavno je, da jo izkaže vsaj na enem področju. (Melton, 2007: 30)

Melton pa hkrati tudi poudarja, da mnogo strokovnjakov daje prevelik pomen konceptu karizmatičnega voditelja. Na začetku je bil koncept uporabljen za razumevanje minljivosti določenega NRG, za katero so videli veliko možnost, da se uresniči, če pride do smrti karizmatičnega vodje. Vendar so nadaljnje raziskave pokazale, da relativno vse nove religijske organizacije preživijo smrt svojega karizmatičnega ustanovitelja. Za obstanek skupnosti je najpomembnejše, da člani

znotraj skupine zadovoljijo svoje religijske potrebe. Brez tega je možnost obstanka NRG majhna. Ta religijska dinamika znotraj skupine je po pomembnosti nadomestila vlogo karizmatičnega vodje za ohranitev religijske skupnosti. (Melton, 2007: 30)

SCIENTOLOGIJA JE NOVO RELIGIJSKO GIBANJE

Scientologija sama sebe šteje za religijo, saj ponuja natančno pot, ki vodi do popolnega in gotovega razumevanja duhovne narave posameznika in odnosov, ki jih ima do sebe in drugih ter do duhovnega in materialnega sveta. Poudarja vlogo posameznika v večnosti. Scientologija ni dogmatična religija, ki pričakuje od posameznika, da v nekaj preprosto verjame. (Church of Scientology, 2016) Posameznik temeljna načela scientologije spozna šele takrat, ko se aktivno vključi in sodeluje pri spoznavanju religijskih praks in idej.

Scientologi trdijo, da scientologija izpolnjuje tri splošne kriterije, po katerih strokovnjaki na področju religije določajo religioznost:

1. Prepričanje, da obstaja neka višja stvarnost, ki presega *»tukaj in zdaj«*, ki je značilna za sekularno družbo.
2. Religijske prakse so usmerjene k razumevanju in uresničevanju višje stvarnosti, ki presega materialni svet.
3. Skupnost privržencev, katerih cilj je doseči to višjo stvarnost. (prav tam)

Scientologijo lahko na podlagi teh kriterijev definiram kot cerkveno organizacijo. Dokaz za to je obstoj skupnosti, ki jo združuje sistem verovanja in religijske prakse.

Scientologija je tako obravnavana kot religija v tradicionalnem smislu. Njen cilj je, da posamezniku pomaga doseči popolno gotovost njegovega obstoja in odnosa do božanstva. Človek je v svojem bistvu dober, njegovo odrešenje pa je odvisno od njega samega, odnosa, ki jih ima z drugimi ljudmi in dosežki, pridobljenimi na tem svetu.

Ker scientologija posamezniku ne vsiljuje verskih prepričanj, ni avtoritarna. Skozi scientologijo se človek nauči sam razmišljati in le ta spoznanja so zanj resnična. Predstavlja pot, ki vodi do posameznikovega spoznanja samega sebe in božanstva. (Scientology effective solutions, 2015) Ko scientolog doseže ta cilj, je pomembno, da svoje znanje in spoznanja prenese tudi na druge ljudi in skupnosti (ni nujno, da so člani scientološke cerkve).

Scientološke prakse in ideje sestavljajo tudi religiozne tradicije, ki so prisotne v svetu že tisočletja. Z velikimi svetovnimi religijami pa ima skupno to, da nudi pripadnikom pot za doseganje in izboljšanje njihove duhovnosti (Church of Scientology, 2016).

V petdesetih letih prejšnjega stoletja, so scientologi spoznali, da je tehnologija, ki jo je razvil L. Ron Hubbard, preko svojih rezultatov, neposredno povezana s posameznikovo duhovno osvoboditvijo. Omogočala je človeku, da je dosegel višjo stopnjo zavedanja na področju duhovnosti. Prav te verske prakse so dokaz, da se lahko scientologija postavi ob bok velikim religijskim tradicijam, kljub temu, da se scientološke religijske prakse od tradicionalnih razlikujejo. (prav tam)

Scientologija je upanje o duhovnem zavedanju, ki se pojavlja pri vseh ustaljenih svetovnih religijah, nadgradila z svojimi, novejšimi praksami in organizacijo. Človeka obravnava kot duhovno bitje, kar jo ločuje od drugih religij, pri katerih je posameznik omejen s strani genov in okolja. Duhovnost obravnava le v odnosu do same sebe, univerzuma in onostranstva. (What is Scientology?, 2015)

Za razliko od religij, ki so za dosego najvišjega cilja podale samo navodila, kako priti do njega, je scientologija hkrati dala še pripomočke in metode, ki jih posameznik potrebuje za dosego cilja. Bistvo scientologije je torej uporaba tega v vsakdanjem življenju v želji, da ga izboljšamo. Religijske prakse kolektivno imenujejo *tehnologija scientološke religije*. (Scientology, 2015) Potreben je torej tudi praktičen pristop pri obravnavanju naukov. Samo vedenje ni dovolj.

Številne metode imajo ekvivalente v drugih religijah. Eden izmed primerov je krščanska spoved. Razlika je v tem, da je bila tehnologija scientološke religije razvita pragmatično, temelji pa na razumevanju osnovnih zakonov življenja in ponuja vnaprej znane postopke, ki so posamezniku v pomoč pri doseganju višje stopnje duhovnega zavedanja. (prav tam)

Vsebina scientologije je povsem religiozna. V razmerju med religijo in znanostjo do vprašanja resnice pa je scientologija med njima naredila most in premostila prepad. Zanima jo resnica, znanje in tisto, kar resnično je. Z razumskim pristopom, ki ga uporablja pri reševanju temeljnih vprašanj obstoja, ji znanost težko oporeka. (prav tam)

Scientologija se sooča s stalnimi nasprotniki, ki ji očitajo, da ni religija. Zato predstavi splošen pogled na definiranje religije in avtorje, ki so preko preučevanja scientologije prišli do spoznanja, da scientologija je religija.

Teoretiki religije (Stark in Bainbridge, Melton, Wallis itd.) se soočajo z vprašanjem, kako definirati religijo v današnji spreminjajoči in raznoliki se družbi. Sprašujejo se, katere so temeljne značilnosti religij in kako se te kažejo znotraj scientologije.

Scientologi zagovarjajo širši pristop v razumevanju in razlagi religij. Če smo preveč omejeni, se lahko pojavijo določene stopnje diskriminacije in kršenja človekovih pravic. To velja predvsem za nove, nepoznane religije. Številni so na vprašanje definicije religije odgovarjali s stališča judovsko-krščanske tradicije. Temelj tega koncepta je bilo predvsem dejstvo, da obstaja Bog, ki je stvaritelj, glavna človekova naloga pa je njegovo čaščenje. V primeru, da določeno prepričanje temu ni ustrezalo, ni bilo obravnavano kot religija. Prav zaradi tega standarda je prihajalo do nerazumevanja novih religij, ki niso temeljile na tej dogmi. (Scientology, 2015) Z razvojem globalne družbe in religiozno raznolikostjo je prišlo do opuščanja tega omejenega koncepta definiranja religije.

Danes se teoretiki strinjajo, da je potreben širši okvir definiranja religij. Bryan Wilson predlaga uporabo tako imenovanih »*etično nevtralnih definicij*«. Te sestavljajo neke temeljne značilnosti, ki predstavljajo definicijo religije, ne glede na nauke, ideje, prakse in formalni status religijske skupnosti, ki jih preučujemo. (prav tam)

Osnovna karakteristika vseh religijskih sistemov je transcendenca, ki pomeni »*prestopiti*«, »*iti čez*«. Predstavlja osrednji element v sodobnih razlagah religije. Transcendenca vzpostavi povezavo med naravnim in nadnaravnim svetom. Človeku je tako omogočeno, da preseže svoje fizično stanje in prestopi v božansko. (prav tam) Prav ta razlika med svetim in posvetnim je najbolj vidna v verskih obredih in običajih, ki imajo različne stopnje religioznosti.

Bryan Wilson iz Oxfordske univerze pravi, da so v preteklosti koncept religije pogosto identificirali s konkretnimi manifestacijami verovanj zahodnega sveta. Prevladovalo je tudi mišljenje, da razen krščanske, judovske in muslimanske vere ne obstajajo religije v pravem pomenu besede. Vladalo je prepričanje, da se je zgodil proces religijske evolucije, ki je bil podoben procesu biološke evolucije in s tem mišljenje, da so religije

najmočnejših narodov vredne več, kot religije drugih narodov. (Wilson, 2015) Danes se v večini uporablja bolj nepristranski pristop k preučevanju religije. Prepričanje o večvrednosti neke religije pa je tudi zavrnjeno.

Scientologijo Wilson definira kot NRG, ki v določeni meri še vedno upošteva ustaljene prakse in ideje, ki izhajajo iz prevladujočih Zahodnih religij. Wilson razlaga, da scientologija sprva ni bila mišljena kot religija. Z izidom knjige Dianetika je Hubbard oblikoval neko formo terapije. Z razvojem praks in teorije, ki so bile pri terapiji uporabljene pa se je kmalu pojavila potreba po metafizični dimenziji, kajti posamezniki so začeli odkrivati lastna pretekla življenja. Na podlagi tega so prakse in ideje počasi pridobile religiozno implikacijo. Hubbard je po tem potrdil, da ima scientologija religijske cilje, kot glavnega pa predstavil osvobajanje duše s pomočjo modrosti. Trdil je, da so v ozadju scientologije Buda, Tao, Vede, Hebrejci, Jezus in številni filozofi. (prav tam) Scientologija se je torej oblikovala skozi evolucijo od terapevtske teorije in prakse do religije. Verske tendence so bile opazne, še preden je bilo scientološko gibanje registrirano kot religija.

L. Ron Hubbard je s strani scientologov opisan kot genij, guru, prerok ipd. Bolj kot krščanskimi verskimi voditelji ga primerjajo z voditelji hindujske in budistične tradicije. (prav tam) Obravnavan je bolj kot učitelj verskih resnic, ki jih je odkril z znanstvenih raziskovanjem, ne pa kot verski voditelj, ki so mu bile verske resnice razodete. Lahko ga razumemo kot karizmatičnega voditelja.

Scientologija je danes v večini držav, kjer ima vernike, registrirana kot cerkev in je hierarhično urejena. Kljub drugačnim idejam in praksam je organizacija podobna nekaterim krščanskim denominacijam. Tudi religijski obredi, ki so opravljeni v okviru scientološke cerkve, se bistveno ne razlikujejo od obredov svetovnih zahodnih religij (poroka, pogreb). Le krst je bolj prilagojen scientološkemu sistemu verovanja. Posebnost scientologije je tudi v njenem dvojnem članstvu, saj uradno ne nasprotuje, če verniki pripadajo še kakšni drugi religiji. (prav tam) Kljub temu pa je v praksi verjetno pričakovano, da se vsak scientolog, ki je dovolj aktiven znotraj scientološke cerkve, odreče drugim verovanjem.

Sami pripadniki scientološke cerkve doživljajo scientologijo kot religijo. Wilson pravi, da je to vidno v njihovem obnašanju, saj izkazujejo močno religijsko predanost. Stopnja predanosti lahko preseže tisto, ki je po navadi prisotna pri vernikih

tradicionalnih cerkva in denominacij. Bolj so podobni pripadnikom krščanskih sekt, saj so veliko bolj predani v svojem verovanju. (Wilson, 2015)

A. Črnič pravi, da so se kljub številnim kritikam in nasprotovanjem skozi študije razvili mnogi argumenti, da je scientologija res legitimna religija, ki jo v svojem bistvu tvorijo njena doktrina, ki je sicer nenavadna, in prakse. Dianetika se je na začetku osredotočila na posameznikov um in njegovo mentalno zdravje. Z vpeljavo *thetana* kot človekovega duhovnega bistva pa je scientologija počasi razvila svojo doktrino. Ta razlaga človekovo pravo naravo, njegove izvore in vlogo, ki jo ima v kozmosu. Kljub temu, da scientološka cerkev ne pozna molitev ali meditacij, pa ji je težko oporekati, da ni religija. Če razumemo religijo v tradicionalnem smislu, potem to predstavlja težavo, ko poskušamo dojemati scientologijo kot religijo. Pomembno je, da vidimo, da se s tem, ko se spreminjajo vsi deli družbe, hkrati spreminja tudi religija. Tradicionalne kategorije, na podlagi katerih definiramo religijo, dopolnimo z novostmi in tako pridemo do spoznanja, da se v postmoderni družbi religija izraža na nove, drugačne načine. (Črnič, 2012: 170–171) Odsotnost tradicionalnega še ne pomeni odsotnost religioznosti.

SCIENTOLOGIJA

Doktrina, ki tvori scientološko religioznost, je v celoti delo L. Rona Hubbarda, ki je v scientološki cerkvi združil znanstveni in religiozni pogled na svet. Pomembno je dejstvo, da je Hubbard obravnaval človeka kot duhovno bit, znotraj katerega se skrivajo številne sposobnosti in potenciali. Prav to je bilo za scientologe bistveno odkritje, saj na podlagi tega obravnavajo človeka kot posameznika, ki ima um in telo. Prav na podlagi pojmovanja človeka kot duhovnega bitja, se scientologija opredeljuje za religijo, saj le religije obravnavajo človeka na tak način. V nadaljevanju sledi predstavitev scientološke cerkve.

USTANOVITELJ SCIENTOLOGIJE L. RON HUBBARD

Ustanovitelj Scientološke cerkve in pisec Dianetike je bil Lafayette Ronald Hubbard, bolje poznan kot L. Ron Hubbard. Rojen je bil v mestu Tilden v Nebraski. V zgodnjih otroških letih se je skupaj z družino veliko selil, kar je močno vplivalo na razvoj njegovih idej. Pri dvanajstih letih je z očetom, ki je bil častnik v ameriški mornarici, odpotoval na Daljni vzhod. Tam je srečal očetovega prijatelja Josepha Tompsona, ki ga je seznanil s freudovsko psihologijo in psihoanalizo. Prav to je Hubbarda spodbudilo, da se je začel ukvarjati s preučevanjem človeškega uma in življenja. (L. Ron Hubbard, 2016)

V Ameriko se je vrnil leta 1929, kjer je tudi nadaljeval šolanje. Študiral je matematiko, inženirstvo in jedrsko fiziko na George Washington University. Znanje, ki ga je pridobil med študijem, mu je pomagalo pri nadaljnjem raziskovanju. Da bi lahko financiral svoja raziskovanja, je začel s pisanjem knjig. Predvsem se je osredotočil na fikcijo. Kmalu je postal eden izmed najbolj branih piscev popularne fikcije, napisal pa je tudi nekaj filmskih scenarijev. Vseskozi je nadaljeval z raziskavami in ekspedicijami po svetu ter iskal odgovore na vprašanja o človeškem umu, ki si jih je zastavil raziskati. (Scientology effective solutions, 2015)

Med leti 1942 in 1945 je služil v ameriški mornarici. Leta 1945 je zaradi poškodb nekaj mesecev preživel v Oak Knoll Naval Hospital v Kaliforniji. V bolnišnici je bilo

veliko pacientov, katerim je Hubbard pomagal. Nadaljeval je razmišljanje o naravi človeškega uma in začel z oblikovanjem idej dianetike. (L. Ron Hubbard, 2016)

Po vojni je nadaljeval s pisanjem in leta 1948 izdal knjigo *The Original Thesis*, kjer je predstavil prve ugotovitve s področja uma (teorije in tehnike). Knjiga je krožila v znanstvenih in zdravstvenih skupnostih in bila uradno natisnjena šele tri leta kasneje z novim naslovom *Dinamike življenja*. Leta 1950 je izšla knjiga *Dianetika: Sodobna znanost o duševnem zdravju*, in postala uspešnica. Kot posledica izdaje je v Ameriki nastalo okoli 750 društev, katerih ideje so temeljile na dianetiki. Ustanovljena je bila tudi Dianetska fundacija, s katero so pomagali Hubbardu pri nadaljnjih raziskavah. (prav tam)

Raziskoval je dokaze o življenjski sili, ki obravnava človeka predvsem kot duhovno bitje. Ta filozofija in nova odkritja kot je E-meter (naprava za merjenje čustvenih reakcij) so ga pripeljala do tega, da je oblikoval idejo o scientologiji. (prav tam) »*Duh je edina resnična terapevtska moč v tem univerzumu. To je bilo v scientologiji dokazano bolj temeljito in obstaja z večjo gotovostjo, kot sta fizika ali matematika.*« (Hubbard, 2009: 24).

Število Hubbardovih somišljenikov se je hitro povečevalo in med leti 1959 in 1967 je bila v Los Angelesu ustanovljena prva scientološka cerkev. Po njegovi smrti leta 1986 je vodenje scientološke cerkve prevzel dolgoletni privrženec David Miscavige. Danes je scientologija razširjena po vsem svetu in ima več kot 8 milijonov privržencev. (Church of Scientology, 2016)

DOKTRINA SCIENTOLOGIJE

Scientologija je moralno gibanje, ki se je razvilo iz koncepta dianetike. Beseda dianetika izhaja iz grške besede *dia* (»skozi«) in *nous* (»um ali duša«). Scientologi pravijo, da je dianetika tisto, kar duša počne telesu. (Hubbard, 2009: 5) Dianetika temelji na nekih osnovnih principih, ki se jih je lahko naučiti in priučiti. Je pot k srečnemu, zadovoljnemu človeku z visokim IQ-jem. Razkriva, kako v naš um pridejo škodljivi zapisi in načine, da jih odpravimo. (L. Ron Hubbard, 2016)

Beseda scientologija izhaja iz latinske besede *scio* (»vedeti«, razumljena v najvišjem smislu kot resnica) in grške besede *logos* (»študij«). Definirana je kot *»študij in obravnavanje duha v odnosu do samega sebe, univerzumov in drugega življenja«* (Church of Scientology, 2016). Se pravi, gre se za učenje resnice. Hubbard pravi: *»Scientolog je specialist v duhovnih in človeških zadevah.«* (Hubbard, 2007: 25).

Scientologija je nastala na tradiciji deset tisoč letne filozofije. Je gnostična veroizpoved, ker ve, da ve. *»Scientologija lahko nazorno prikaže, da lahko doseže cilje, ki so jih človeku postavljale vse religije, namreč modrost, dobro zdravje in nesmrtnost.«* (prav tam). Scientologi pravijo, da matematično natančnost njihove religije pojasnjuje to, da je L. Ron Hubbard študiral matematiko in atomsko fiziko (Hubbard, 2009: 1). Združil je religiozne in znanstvene poglede na svet. Hubbard je črpal ideje iz različnih virov in jih združil s tehnologijo. Prav ta raznolikost je po mojem mnenju ena izmed osnovnih potez novih religijskih gibanj med katere prištevam tudi scientologijo.

Za scientologe je temeljna resnica torej ta, da je človek duhovno bitje, katerega eksistenca presega zgolj eno življenje. Človek je sposoben več, kot se mu normalno pripisuje. Ni sposoben le rešiti svojih problemov in doseči ciljev ter svoje sreče, ampak tudi doseči nove stopnje duhovnega zavedanja, za katere ni niti sanjal, da jih lahko doseže. Scientologi verjamejo, da je človek v svojem bistvu dober in da je njegova rešitev duše odvisna od njega samega, odnosa do soljudi in bratskega odnosa do veselja. Scientologija tako temelji na popolni obnovi človekove duhovnosti: njegova zmožnosti, zavedanja in prepričanje v lastno nesmrtnost. V širšem smislu pa scientologija želi skozi duhovno odrešenje posameznika doseči

skrajno transformacijo: »civilizacija brez norosti, brez kriminala in brez vojn, kjer sposobni lahko uspejo in kjer imajo poštene ljudje pravice in kjer se človek lahko povzpne na višje ravni«. (Scientology, 2015)

Če povzamem, lahko rečem, da scientologija človeka opredeljuje kot dobrega po svojem bistvu. Šele ko so odstranjene vse napake in problemi, izgine zlo in nagnjenja, ki človeka vodijo v kriminal, norost.

Cilj scientologije je duhovna svoboda. Človek jo lahko doseže preko poti imenovane *Most do popolne svobode*. Scientologija ponuja praktični pristop za doseg tega cilja, skozi osebno odkrivanje. (prav tam) Ta praktični pristop se imenuje dianetika.

Hubbard je z dianetiko odkril prej neznane in škodljive ravni uma, v katerih so zapisane pretekle izkušnje izgube, bolečine in trpljenja v obliki mentalnih slik. Vsi zapisi preteklih duhovnih travm so zapisani skupaj z ostalimi izkušnjami in dogodki človeškega življenja v nekem zaporedju. Temu scientologi pravijo *časovni trak*. Človek se bolečih izkušenj in travm ne zaveda, zato se te shranjujejo v *reaktivnem umu*. Reaktivni um je vir vseh človeških strahov, bolečin, čustev itd. Drugi del uma, ki se imenuje *analitični um*, pa razmišlja, opazuje in shranjuje podatke ter rešuje probleme. (Scientology, 2015) Z dianetiko naslavljamo reaktivni um.

Dianetika priskrbi praktično metodo, s katero je možno razkritje prej posamezniku neznanih duhovnih travm in izbris škodljivih učinkov, ki jih te travme prinašajo. Ko posameznik pride do tega spoznanja, doseže novo stanje duhovnega zavedanja, ki se imenuje *Clear*. Ponovno je vzpostavljena človekova osebnostna in duhovna plat. (Hubbard, 2007: 48-49) Z vzpostavitvijo stopnje Clear se je posameznik sposoben zavedati samega sebe in okolice, ki ga obdaja in najti vzroke za vse, kar se dogaja njemu in tej okolici.

Scientologija predpostavlja, da posamezniki niso telesa, ampak žive enote, ki upravljajo ta telesa. To živo enoto imenujejo *thethan*, po grški črki *theta*, ki pomeni življenjsko silo, dušo (vir vsega dobrega, dostojnega in kreativnega v svetu). Thethan je oseba, dejanska identiteta in ena izmed njegovih sposobnosti je tudi nesmrtnost. (prav tam, str. 27) Človeka sestavljajo telo, um in duhovno bistvo – thethan. V bolj splošnem pomenu theta opisuje življenjsko silo, ki prebiva v vseh živih bitjih. Ta življenjska sila je ločena, vendar deluje za fizični univerzum, ki je sestavljen iz štirih

elementov: iz materije, energije, prostora in časa. (prav tam, str. 57) V scientologiji ta fizični univerzum imenujejo MEST⁴.

Scientologija temelji na vrsti resnic, imenovanih aksiomi, ki določijo MEST in theta ter kako se med seboj povezujeta in tvorita življenje, kot ga poznamo. (Hubbard, 2009: 65-74) Thethan oziroma duh je za scientologe torej bistvo človeka, ki nima mase, ne energije, ne časa, ne prostora itd. Je neumrljiv.

RAZLAGA NASTANKA ŽIVLJENJA

Scientologija ima svojo razlago, kako je nastalo življenje na Zemlji. Hubbard je zapisal, da je theta življenjska sila, ki se igra s kinetični energijo fizičnega univerzuma in zaradi te sile se manifestira življenje. Scientologi verjamejo, da če je obstajala iskra, ki je zanetila prvo življenje, je bila to prav theta in ta je naredila ključni korak pri ustvarjanju MEST-a. »Tako kot kombinacija thete in MEST-a ustvarja življenje, je njuna ločitev sinonim za smrt organizmov.« (Hubbard, 2009: 65–74). Scientologi verjamejo, da človeško telo umre, thetan pa je nesmrten.

Stvaritev življenja je del procesa, v katerem theta doseže svoj cilj v fizičnem univerzumu. Temu določene religije pravijo konflikt med redom in kaosom. Ta cilj je potreben, saj fizični univerzum ovira thethana. Tako povzroči, da ta deluje v nasprotju s svojo duhovno naravo. Scientologija verjame, da je thethan v svojem bistvu dober, vendar izgubi svojo duhovno identiteto. Prav to vodi človeka, da se kdaj obnaša iracionalno. (prav tam) Do tega pride zaradi slabih izkušenj, ki jih je thethan doživel v tem ali prejšnjih življenjih.

ODREŠENJE

Scientološka razlaga odrešenja se razlikuje od tistih, ki so se oblikovale znotraj krščansko-judovske tradicije. Eden izmed razlogov za to je Hubbardovo odkritje, da je thethan nesmrten in ločen od uma in telesa. (Hubbard, 2007) Prav to po mojem mnenju kaže, da so ideje scientologije veliko bolj blizu Vzhodnim religijskih tradicijam

⁴ MIST izhaja iz angleških besed materry (materija), energy (energija), space (prostor), time (čas).

(budizem, hinduizem). Scientologija verjame, da do odrešenja pride prej, za razliko od krščansko-judovske tradicije, po kateri do odrešenja pride šele po smrti.

Scientologija predpostavlja, da je thethan, torej človek, v sami osnovi dober. Tudi tukaj vidimo razliko s krščansko-judovsko tradicijo, ki verjame v dualizem med dobrim in zlom; med Bogom in Satanom.

Scientologija predpostavlja, da posameznik doseže odrešenje skozi naraščanje duhovne zavednosti. Dokončno odrešenje thethana je imenovano *popolna svoboda*. Človek jo doseže skozi prakse scientologije. Preko njih narašča duhovno zavedanje in zmožnost človeka, da sam poišče rešitve in odgovore o življenju, duši in večnosti. To pripelje posameznika do spoznanja, da se zaveda samega sebe kot duhovnega bitja, neodvisnega od telesa, hkrati pa ve, da bo preživel z neokrnjenim spominom in identiteto. (Church of Scientology, 2016)

Scientologija je po mojem mnenju edina religija, ki se za dosego odrešenja zanaša na tehnologijo (E-meter). Brez tega je nemogoče opravljati prakso avditinga in doseči cilje scientološke cerkve.

POSMRTNO ŽIVLJENJE

V scientologiji je smrt pojasnjena kot stanje, v katerem naše telo (fizični del organizma) preneha delovati, umre. Življenje in osebnost pa ne umre, ker je po scientološki doktrini človek thethan, duh, ki je nesmrten. (Hubbard, 2007)

Nikjer nisem zasledila, da bi scientologija vključevala formalna prepričanja o posmrtnem življenju. Poroča se le, da se posamezniki med procesom avditinga pogosto spominjajo lastnih preteklih življenj. V tem kontekstu lahko govorimo o ideji ponovnega rojstva v drugo človeško telo. To pa ne pomeni reinkarnacije v tradicionalnem smislu, kot jo razume npr. budizem.

OSEM DINAMIK

Za scientologe je glavni cilj vseh življenjskih dinamik, vključno s thethanom, neskončno preživetje. Verjamejo, da je ta sila po preživetju tako močna in tako univerzalna, da jo imenujejo tudi *Dinamični princip obstoja*. (Scientology, 2015) Ta princip sestavlja osem gonilnih sil oz. motivacij, ki jih imenujejo dinamike. Dinamike si med seboj niso nujno enakovredne, ni pa zapisa, da bi bila katera izmed osmih dinamik bolj pomembna od ostalih. Odvisne so od posameznika, saj vsak poudarja eno dinamiko ali kombinacijo dinamik bolj kot ostale. Dinamike predstavljajo scientološki pogled na univerzum. (Hubbard, 2007: 83-84)

Osem dinamik (prav tam, str. 84-86):

1. Prva dinamika je »jaz«. Predstavlja željo po preživetju posameznika. Pri njej je individualnost posameznika v celoti izražena. Z drugo besedo ji lahko rečemo tudi samodinamika.
2. Druga dinamika je »družina«. Predstavlja željo po obstoju skozi spolnost in vzgojo otrok. Gre za neko kreativnost in pomeni ustvarjanje za prihodnost. Temu lahko rečemo spolna dinamika.
3. Tretja dinamika je »skupina«. Predstavlja željo po obstoju in preživetju v skupinah posameznikov. Skupina je lahko šola, mesto, prijatelji, narod itd. Drugače lahko temu rečemo tudi dinamika skupine.
4. Četrta dinamika je »vrsta«. Predstavlja željo po obstoju in preživetju za vse človeštvo ali kot človeštvo. Temu lahko rečemo dinamika človeštva.
5. Peta dinamika so »življenjske oblike«. V to dinamiko spadajo vse življenjske oblike. Predstavlja željo po obstoju in preživetju skupaj z ostalimi živimi bitji, kot so rastline ali živali. Pravimo ji tudi živalska dinamika.
6. Šesta dinamika je »fizični univerzum«, ki ga sestavljajo štiri komponente: materija, energija, prostor in čas. Predstavlja željo po obstoju fizičnega univerzuma. Temu lahko rečemo tudi dinamika univerzuma.

7. Sedma dinamika je »*duhovna*« dinamika. Predstavlja željo po preživetju in obstoju kot duhovnem bitju. Sedma dinamika je thetha in predstavlja vir življenja samega. Je ločena od fizičnega univerzuma.
8. Osma dinamika je »*neskončnost*«. Skušamo obstajati večno. Ime je dobila po simbolu za neskončnost ∞ . Če simbol postavimo pokonci, dobimo številko 8. Dinamiki lahko rečemo tudi dinamika neskončnosti ali dinamika Boga.

BOŽANSTVO

Scientologija je pri pojmovanju višjega dobrega po eni strani podobna Zahodnim religijam (npr. krščanstvo), saj ga postavlja na sam vrh kozmosa. Hubbard je trdil, da je človek, ki ne verjame v višje dobro, manj sposoben, manj etičen in manjvreden za sebe in družbo. Po njegovem je tak posameznik bolj stvar kot pa človek. (Scientology, 2015)

V scientološkem nauku gre bolj za um, duha in življenje. Scientologija ne opredeljuje natančno, kaj je vrhovno bitje oziroma bog. V tem kontekstu lahko povežem vzporednico z budizmom, ki je kot religija tudi bolj osredotočen na človeka. Pri obeh je človek tisti, ki lahko doseže odrešenje (brez pomoči boga).

Scientologija se od ostalih religij razlikuje po tem, da ne poskuša opisati narave višjega dobrega, Boga. Od posameznika pričakuje, da si sam ustvari njegovo podobo, na podlagi izvajanja religijskih praks. (prav tam) S tem človek doseže, da je njegov odnos do višjega dobrega resnično oseben in edinstven. V scientološki doktrini najdemo pojem boga v konceptu osme dinamike, vendar scientologija v to dinamiko ne posega, saj zadeva pojem neskončnosti (Hubbard, 2009).

Ta svobodna izbira predstave o bogu in njegovi podobi po mojem mnenju pokaže, da imajo pripadniki scientologije lahko različna religijska ozadja. Že v prebrani literaturi sem opazila, da scientološka cerkev načeloma spoštuje vse religije in ni z nobeno v konfliktu. Tako sem prišla do spoznanja, da so člani scientološke religijske skupnosti lahko tudi pripadniki drugih verskih skupnosti. Formalno se scientološka cerkev verjetno tega drži, kako pa se to uresničuje v praksi, pa je še pod vprašanjem. Kljub

temu se sprašujem, kako lahko človek enakovredno veruje v več različnih religijskih idej hkrati in katera ima bolj dominantno vlogo?

SCIENTOLOŠKA ETIKA

»Scientologija, kot številne druge religije verjame, da posameznik ne more biti duhovno svoboden ali uspešen v vsakdanjem življenju, če misli le nase, na prvo dinamiko.« (Scientology, 2015).

Človek mora vedno misliti na vseh osem dinamik. Scientologija uči, da mora posameznik upoštevati načelo optimalne rešitve. To pomeni, da je najboljša rešitev kateregakoli problema tista, kjer posameznik naredi največ dobrega za največje število dinamik. (Church of Scientology, 2016) Scientologija spodbuja vernike, da principe, ki so se jih naučili skozi prakso, uporabijo za pomoč drugim ljudem.

Moje mnenje je, da si z etiko scientološka cerkev zagotovi, da so njeni člani močno vpeti v samo scientologijo in na ta način se jih pritiski ter ideje izven same cerkve težje dotaknejo.

RELIGIJSKE PRAKSE

Sociologija religije opredeljuje religijo kot dejavnost, katere ena izmed glavnih sestavin so tudi religijski obredi in rituali (religijske prakse). Te sestavine vsebuje tudi scientološka cerkev. V tem poglavju se bom osredotočila na religijske prakse, ki jih prakticirajo scientologi.

Scientologi na poti do popolne svobode sledijo specifičnemu zaporedju stopenj duhovnega zavedanja. Na poti do posameznikovega duhovnega zavedanja in odrešenja ta sodeluje v dveh osrednjih praksah scientološke religije: *avditing* in *urjenje scientologov* (Scientology, 2015). Le z udeležbo pri teh osrednjih praksah lahko človek v celoti razume življenje.

Hubbard pravi: *»ena izmed posebnih in specializiranih metod uporabe scientologije je njena uporaba na posameznikih in skupinah ljudi pri odpravljanju fizičnih simptomov, ki izhajajo iz umskih ali duhovnih dejavnikov ter izboljšanje njihovih sposobnosti in intelligence«* (Hubbard, 2009: 113). Pravi, da je pri izvajanju teh procesov prisotno več terminologije in natančnosti kot pri znanostih kot so psihiatrija, psihoanaliza, psihologija, joga itd. Trdi tudi, da je scientologija edina znanost, ki je sposobna proizvesti povečanje intelligence in izboljšati posameznikove sposobnosti. (prav tam, str. 114)

PRAKSA AVDITING

Osnovna scientološka praksa je avditing. Ime izhaja iz latinske besede *audire*, ki pomeni poslušati. Avditing je natančna oblika duhovnega svetovanja med scientološkim praktikom in preclearjem⁵. Sociološki praktik oz. avditor je nekdo, ki posluša, daje ukaze in preudarja. (Hubbard, 2009: 113–114)

Avditing poteka v mirnem prostoru, kjer avditor in proclear nista izpostavljena motečim vplivom. Avditor preclearju postavlja vprašanja, ki se nanašajo na temo, o kateri se pogovarjata. Tako mu skuša pomagati in rehabilitirati njegovo dušo. Pri tem avditor preclearju ne nudi nobenih odgovorov na njegova vprašanja, ampak mora ta

⁵ »Oseba, ki prejema procesiranje.«

sam najti odgovore na življenjska vprašanja in rešitve za svoje težave. Vloga in namen avditorja je dati verniku določene in natančne ukaze, katerim le-ta lahko sledi in jih izvrši ter povečati njegove sposobnosti (Hubbard, 2009: 114). Ključna je komunikacija med avditorjem in izprašancem. Avditing je zaključen šele takrat, ko boleči dogodek pride v zavedni um.

Če potegnem vzporednico z religijskimi praksami ostalih religij, avditing v scientološki cerkvi pomeni pastoralni svetovalni postopek. Posamezniku naj bi pomagal, da se začne zavedati samega sebe kot nesmrtnega bitja in pride do stopnje samoodločanja.

Z avditingom posameznik lahko po prepričanju scientologov doseže duhovno raven *Clear*, kjer ni več ujet v travme prejšnjih življenj. Po stopnji *Clear* lahko človek doseže še višjo stopnjo operativnega *thethana* (OT), kjer začne opravljati solo avditing. Vse to vodi do *Mosta popolne svobode*, ki je cilj scientologije in ga je mogoče doseči samo z avditingom in urjenjem, ki je sestavljeno iz razumevanja vseh osmih dinamik in preučevanja osnovnih resnic scientologije. (Scientology, 2015)

Pri avditingu se uporablja E-meter (elektropsihometer), ki je sestavljena naprava in meri nizko voltažo odzivov na koži. E-meter meri maso misli (duhovno stanje sil ali spremembe stanja) posameznika in je v veliko pomoč avditorju, da odkrije področja, kjer ima oseba težave. Narava reaktivnega uma je skrita, zato zahteva uporabo naprave, ki bo zmožna zaznati te skrite učinke. E-meter to funkcijo opravlja natančno. (Hubbard, 2009: 83)

Na podlagi zgoraj omenjenega lahko tako trdim, da je v scientologiji odkritje prave narave reaktivnega uma mogoče samo, če je prisotna dobra komunikacija med avditorjem in preclearjem ter dobro izpeljan avditorjev proces. Potrebno je upoštevati rezultate E-metra in avditorjev kodeks.

Avditorjev kodeks je zbirka etičnih pravil, ki urejajo proces avditiranja. Opredeljujejo dejavnost avditorja med izvajanjem prakse, zato je pomembno, da se ga drži. V nasprotnem primeru lahko pride do zmede njegovega dela, lahko pa ogrozi tudi preclearja.

AVDITORJEV KODEKS (Hubbard, 2009: 115)

1. Ne vrednoti namesto proclearja.
2. Ne razvrednoti ali popravljaš podatkov, ki jih dobiš od proclearja.
3. Uporabljaš procese, ki izboljšujejo proclearjev primer.
4. Drži se vseh dogovorov, ki so bili sprejeti.
5. Ne procesiraj proclearja po deseti uro zvečer.
6. Ne procesiraj proclearja, ki ni primerno nahranjen.
7. Ne dovoli pogoste menjave avditorjev.
8. Ne dajaj proclearju sočutja.
9. Nikoli ne dovoli proclearju, da bi sam odločal, kdaj bo seja končana.
10. Med sejo nikoli ne zapusti proclearja.
11. Nikoli se ne razjezi na proclearja.
12. Vedno zmanjšaj vsako komunikacijsko zamudo, na katero naletiš, tako da nadaljuješ z uporabo istega vprašanja ali procesa.
13. Vedno nadaljuj s procesom le toliko časa, dokler prinaša spremembe, in ne dlje.
14. Bodi voljan proclearju dopustiti njegovo beingness.
15. Nikoli ne mešaj scientoloških procesov s procesi iz kakšnih drugih praks.
16. Med sejami ostani s proclearjem vedno v dobri dvosmerni komunikaciji.

Omenila bi še konkreten primer, s katerim lahko ponazorim, kako poteka praksa avditing. Preclear je moški, ki ima težave v zakonu, ker ima občutek, da ga žena ne spoštuje. Avditor mu zastavlja vprašanja o tem, zakaj je vznemirjen zaradi žene, če ga njeno vedenje moti, zakaj je ravno danes tako razburjen itd. Moški na ta vprašanja odgovarja. Pove, da se je z ženo močno skregal. Avditor mu reče, da naj to izjavo na

glas ponavlja. Bolj kot ponavljaš, manj naj bi bilo to slabo čustvo vidno na E-metru, ki po prepričanju scientologov meri dejansko maso misli. S ponavljanjem moški negativno čustvo zavrže. Nato ga avditor ponovno začne spraševati. Reče mu, naj gre nazaj k zgodnejšim dogodkom življenja, ki so bili podobni prvotni težavi. Moški se spomni, da je zaničevalen odnos do njega imela že mama. S tem ko odkrije to čustvo, ga lahko zopet zavrže. Avditor sprašuje naprej in mu reče, da naj gre časovno še bolj nazaj. Moški sprva sicer odgovori, da ne more. Avditor mu nato reče, da je E-meter nekaj zaznal in ga vpraša, kaj je to? Moški je nato v mislih dobil neko podobo in avditor mu o tem postavlja vprašanja. Najprej vidi stavbo. Nato mu avditor reče, da naj odpre vrata in pogleda ven. Moški vidi Francijo v 19. stoletju, vidi ljudi, ki so oblečeni v oblačila značilna za to obdobje. Moški verjame, da je to res, ker tako kaže E-meter. Avditor mu reče, da je ta spomin enako resničen, ko so bili vsi prejšnji spomini. Ko se ga je moški zavedal, je bil ozaveščen in lahko se ga je znebil. Po koncu avditing seanse se je počutil evforično. Prakso je primerjal s spovedjo, dala mu je tudi veliko zadovoljstvo.⁶

URJENJE SCIENTOLOGOV

Pri urjenju se posameznik intenzivno izobražuje o vseh principih scientološke religije. Na podlagi tega lahko scientolog razume duhovno naravo človeka, ki je odnos med thethanom, umom in telesom. Z izobraževanje in raziskovanjem posameznik pridobi vednost o resnicah, ki so mu v pomoč pri razumevanju sebe, družbe in sveta, v katerem živi. Izobraževanje poteka individualno, brez učitelja. (Church of Scientology, 2016) Urjenje je nepogrešljiv del individualne poti scientologa, ki ga vodi do duhovnega odrešenja.

Urjenje ima tudi pomembno vlogo pri pridobivanju znanja in veščin, da lahko nekdo izvaja avditing. Pridobivanje znanja poteka po stopnjah in ko je določena stopnja dosežena, lahko duhovnik do te ravni izvaja avditing. Kot je bilo že rečeno, večje duhovno zavedanje vodi scientologa v to, da pomaga drugim. In prav avditorji imajo

⁶ Primer avditinga sem vzela iz dokumentarnega filma Going Clear. O svoji izkušnji je razlagal bivši član scientološke cerkve.

eno izmed najpomembnejših vlog: pomoč posameznikom, da dosežejo duhovno svobodo. (Scientology, 2015) V urjenju sodelujejo vsi člani skupnosti.

OSTALE RELIGIJSKE PRAKSE

Vloga obredov in ritualov je v scientološki cerkvi sekundarnega pomena. Scientologija je namreč bolj duhovno gibanje, ki je v prvi vrsti namenjeno duhovnemu samorazvoju posameznika. Skozi čas so scientologi razvili in oblikovali neke rituale ter obrede, s katerimi častijo določene mejnike v življenju. (Melton, 2016)

Številne religijske prakse v scientologiji so podobne praksam krščansko-judovske tradicije: *nedeljska maša, poroka, pogreb, »naming ceremony«* itd. Izvajajo jih scientološki duhovniki. (Scientology, 2015) Večina teh obredov vključuje stalno poudarjanje scientološkega prepričanja o obstoju thethana, ki prehaja iz enega fizičnega telesa v drugega; ljudje so nesmrtna duhovna bitja.

»*Naming ceremony*« je religijska praksa, ki je podobna krstu. Ponazarja prepričanje scientologije, da je novorojenček duhovno bitje, ki je že in še bo obstajal. Duhovnik predstavi otroka staršem in botrom, pove ime, ki mu je bilo dano in ga sprejme v skupnost. Starše in botre opozori, da imajo do otroka obveznosti, ki se jih morajo držati. (prav tam) Scientologi otroka obravnavajo kot majhnega odraslega. Glavni namen krsta je pomoč pri usmerjanju thethana, ki je na novo prevzel telo in začneja novo pot v življenju.

Scientološke poroke se med seboj razlikujejo glede na stopnjo formalnosti, ki je prisotna. V svoji osnovi pa so si poroke podobne. Obred izvaja duhovnik. Najprej pove nekaj o dolžnostih, ki so del poročne zveze, nato pa pokliče nevesto in ženina, da svojo ljubezen predstavita skupnosti in si obljubita zvestobo. Pri obredu se upoštevajo scientološki religijski nauki. (prav tam)

Nedeljska maša je ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja dobila bolj formalno obliko. Maša se najprej začne z branjem tistega, kar je za scientologijo najpomembnejše: načela oziroma veroizpoved (tisto, kar pripadniki verjamejo, da je njihova vera). Nato sledi maša, pri kateri berejo besedila L. Rona Hubbarda ali gledajo posnetke njegovih predavanj. Ta del bi po mojem mnenju lahko obravnavali

kot pridigo. Temu sledi proces scientoloških vaj (vsak scientolog jih dela že med usposabljanjem). Maša pa se zaključi z »*molitvijo k popolni svobodi*«. (Melton, 2016) Nedeljska maša za scientologe nima tako velikega pomena kot za kristjane. Udeležujejo se jih le tisti člani, katerim se zdi maša večjega pomena za njihovo duhovno delovanje, za kristjane pa je nedeljska maša glavno bogoslužje.

ORGANIZACIJE SCIENTOLOŠKE CERKVE

Religijsko skupnost scientološke cerkve sestavljajo številna in raznolika verovanja in prakse ter oblika organizacije, ki ustreza poslanstvu scientologije (Church of Scientology, 2016).

Scientološka religijska skupnost je organizirana hierarhično. Takšna struktura je pomembna, saj zagotavlja, da posamezne cerkve dobijo podporo in svetovanje, da lahko izvajajo religijske prakse v tradicionalnem pomenu. (Scientology, 2015) Najnižje v hierarhiji so »*terenski*« *duhovniki*, ki delujejo individualno in niso zaposleni v določeni cerkvi ali misijonu. Njihova naloga je, da nudijo podporo in razlagajo religiozne nauke v okolju, kjer živijo. Poleg njih imajo najnižji položaj še *scientološke religijske skupnosti* in *cerkveni misijoni*. Naloge na tej organizacijski stopnji so izvajanje uvodnega avditinga in urjenja. Višje na lestvici pa so večje cerkvene organizacije, ki ponujajo višjo stopnjo urjenja in avditinga. (Church of Scientology, 2016)

Matična cerkev scientološke religije je *Mednarodna scientološka cerkev* (The Church of Scientology International). Predstavlja najvišjo duhovno organizacijo religije na svetu. Glavna naloga je organizacija in koordinacija manjših cerkva in misijonov. Zagotoviti mora, da ti delujejo v skladu s scientološko doktrino, katere cilj je ustvarjanje boljše civilizacije. Hkrati pa skrbi tudi za izdajanje in distribucijo verskih tekstov po svetu. (Scientology, 2015)

Največja scientološka cerkev na svetu je »*Flag*« (The Flag Service Organisation), katere sedež je na Floridi. Med scientologi po svetu je znana kot »Meka«, saj se tukaj zbirajo verniki iz vsega sveta. Poleg tega, pa se tam izvaja tudi avditing na najvišjih stopnjah in najbolj zahtevno urjenje. (Church of Scientology, 2016)

Ena izmed temeljnih organizacij je tudi *Religijsko-tehnološki center* (Religious Technology Center), ki je neprofitna religijska organizacija, katere cilj je vzdrževanje in zaščita scientološke religije. Center predstavlja najvišjo avtoriteto, ki skrbi za vzdrževanje in uporabo Hubbardovih naukov, zato ni vpleten v vsakodnevne dejavnosti cerkve. Ureja tudi legalno registracijo scientoloških simbolov in besed kot religijskih blagovnih znamk. Namen tega je, da so scientološki nauki in prakse

izvajajo v skladu s scientološkimi teksti. (Church of Scientology, 2016) Center predstavlja najvišjo zaščito religije.

ORGANIZACIJA SEA ORG

Ena izmed najpomembnejših scientoloških organizacij je organizacija *Sea Organisation* oz. *Sea Org*. Njej pripadajo najbolj predani člani scientološke cerkve. Danes Sea Org šteje več kot 5000 mednarodnih članov. Začetki organizacije segajo v leto 1967, ko se je L. Ron Hubbard s skupino najbolj izkušenih scientologov podal na morje, da bi nadaljeval s svojimi raziskavami. Za pripadnike Sea Org je najbolj značilna njihova večna predanost scientologiji. Člani podpišejo zaprisego, ki velja milijardo let. Zapisega ima globoko osebno in versko vrednost za vsakega, ki jo podpiše. Člani Sea Org si delijo tudi skupno tradicijo in življenjski stil. Skupaj živijo v prostorih, ki jih priskrbi cerkev ter prejemajo le majhna nadomestila v zameno za svoje delo. V materialnih dobrinah člani ne vidijo velikega pomena, saj v svojem služanju pri Sea Org vidijo največjo nagrado, ki jo lahko dobijo. (Scientology, 2015) Člani so znotraj scientologije izredno cenjeni.

SCIENTOLOŠKI KODEKS

Kodeks v nekem splošnem okvirju določa dejavnosti scientologa.

KODEKS SCIENTOLOGA (Hubbard, 2009: 115–116):

»Kot scientolog se zaobljubljam Kodeksu scientologa v dobro vseh«:

1. da o scientologih, naši profesionalni organizaciji ali o ljudeh, ki so tesno povezani s to znanostjo, ne bom nikoli poslušal ali dajal omalovažujočih komentarjev novinarjem, javnosti ali preclearjem;
2. da bom svoje znanje o scientologiji po svojih najboljših sposobnostih uporabljal za izboljšanje mojih preclearjev, skupin in sveta;
3. da ne bom sprejel v procesiranje nobenega proclearja ali skupine ljudi in od njih sprejel denarja, če bom čutil, da mu oziroma jim ne morem pošteno pomagati;
4. da bom po svojih najboljših močeh vsakega, ki zlorablja ali degradira scientologijo za škodljive namene, odvrnil od takega početja;
5. da bom preprečeval uporabo Scientologije za oglaševanje drugih produktov;
6. da bom preprečeval zlorabo Scientologije v novinarstvu;
7. da bom scientologijo uporabljal za največje dobro največjega števila dinamik;
8. da osebnih skrivnosti mojih proclearjev ne bom nikomur razkril;
9. da se ne bom spuščal v neprimerne polemike z ljudmi, ki niso seznanjeni s predmetom obravnavanja mojega poklica.

Naštela sem le nekaj zapovedi, katerih se naj bi člani scientološke cerkve držali. Hubbard je poudarjal, da je scientologija neuspešna, če teh pravil in pravil avditiranja ne upošteva. Zdi se mi, da scientološki kodeks varuje predvsem scientološko cerkev kot institucijo, manj pa njene člane. Bistvo teh pravil je varovanje scientologije pred zunanji vplivi, idejami in kritikami.

KRITIKE SCIENTOLOGIJE

Scientologija je bila vse od svojega začetka deležna številnih kritik. Še preden jo je Hubbard razglasil za religijo, sta bili dianetika in njene metode kritizirani tako s strani javnosti kot stroke. Po tem, ko je scientološka cerkev sama sebe razglasila za religijsko organizacijo, pa so se pojavile polemike, če to res drži. Predvsem je bilo to povezano s pravnim statusom religije in prednostmi, ki jih država nudi na podlagi njega.

Danes je večina strokovnjakov s področja sociologije religije mnenja, da je scientologija religija, saj ima svojo doktrino in religijske prakse (Wilson, Stark in Bainbridge itd.). Scientologija je po mojem mnenju religija, ki je sicer nenavadna in nima veliko podobnosti s tradicionalnimi zahodnimi religijami, vendar je kljub temu religija. Nastala v času razcveta novih religijskih gibanj, ki so med seboj zelo raznolika, a jih še vedno povezuje določena stopnja podobnosti. Še vedno pa obstajajo mnenja nekaterih, da scientologijo ne moremo obravnavati kot religijo v pravem pomenu besede (Wallis, Bromley in Bracey itd.).

Spodaj sledi razlaga glavnih tematik, ki se pojavljajo med kritiki scientologije in so po mojem mnenju bistvene pri raziskovanju scientološke cerkve.

Največ kritik je danes scientologija deležna s strani javnosti, predvsem medijev. Obstajajo knjige (*A Piece of Blue Sky* (Jon Atack, 1990), *Going Clear* (Lawrence Wright, 2013), itd.), dokumentarni filmi (*The Secrets of Scientology* (2010), *Going Clear: Scientology and The Prison of Belief* (2015), itd.) in pa predvsem spletne strani (*Xenu.net*, *Ex-Scientology Kids* itd.), ki izpostavljajo delovanje scientološke cerkve. Največ obtožb je deležno finančno delovanje scientološke organizacije in odnos, ki ga imajo do svojih aktivnih članov in posameznikov, ki so bili iz scientologije izključeni.

Kanadski profesor Stephen A. Kent pravi, da je pri vprašanju določanja religijskega statusa pomembno tudi vprašanje človekovih pravic. Napačna je predpostavka, da so religijske prakse človekova pravica, saj statistike kažejo številne »zločine« v imenu Boga in vere. Zato Kent poudari, da je versko prepričanje človekova pravica in mora prejeti zaščito tudi s strani pravne države. Religijske prakse, ki izhajajo iz tega

verskega prepričanja, pa naj bodo zaščitene do te mere, dokler spoštujejo človekove pravice vernikov in nevernikov. (Kent, 1997)

V tem kontekstu razlaga, da ima scientološka cerkev lastno teologijo in kozmologijo, ki je lahko interpretirana kot religiozna, vendar številne scientološke religijske, organizacijske in vedenjske prakse zahtevajo, da se vprašamo, v kakšnem razmerju so s človekovimi pravicami.

Za pravni status religije ni dovolj, da se neka organizacija sama interpretira kot religija, tako kot se je scientologija. Da pa je verska ideologija obravnavana kot religiozna, je potrebno le, da skupnost veruje v nadnaravno, kljub temu, da sta njen izvor in doktrina podvržena dvomom. (prav tam) Na podlagi tega lahko izpeljem sklep, da scientologija sama sebe obravnava kot religijsko organizacijo, vendar je njen pravni status različen glede na posamezne države po svetu.

Kent scientologijo, raje kot religijsko organizacijo, obravnava kot raznoliko transnacionalno organizacijo, katere le en del je religiozen. Poleg religioznosti so pomembne še politične aspiracije organizacije, poslovne operacije, kulturna produkcija, kvazi zdravstvene prakse itd. (prav tam) Za vse te dimenzije najdemo številne primere v scientološki literaturi in socialnem obnašanju scientologov. Kent še poudari, da so bistven vidik scientološke cerkve totalitarni načini vodenja, ki organizacijo držijo skupaj (prav tam).

Sociologa David G. Bromley in Mitchell Bracey sta v sklopu razprav o religiji govorila tudi o *kvazi religijah*, ki sta jih opredelila kot »nekonvencionalne organizacije, ki same sebe pojmujejo kot religiozne, ali pa jih tako obravnavajo drugi« (Bromley, Bracey, 1998, str. 141–142). Za njih je značilno, da so nekje vmes med religijskimi in sekularnimi skupnostmi ter imajo religiozne in nereligiozne lastnosti. Posameznikom nudijo kvazi religijsko duševno zdravljenje in prakse, ki po navadi temeljijo na samopomoči in samouresnitvi. Človek mora v tem procesu samorealizacije priti do nekih spoznanj, hkrati pa se mora zavedati negativnih vplivov in se jih znebiti. (prav tam) Kvazi religije so skupnosti, ki so nastale v specifičnem sociokulturnem okolju, zato prihaja do napetosti med njimi in družbo v kateri delujejo.

Scientologija je za njiju odličen primer kvazi religije, saj s svojimi religijskimi praksami, predvsem avditing, nudi svojim članom kvazi religijsko terapijo. Scientologi sicer verjamejo v nadnaravno silo, vendar njihovo verovanje in prakse niso

osredotočene na boga. Od tradicionalnih religij se razlikuje predvsem po tem, da že ob sami ustanovitvi scientologija ni bila mišljena kot religijska organizacija, ampak kot skupnost za samopomoč in psihoterapijo, dokler je ni sam Hubbard razglasil za religijo. Scientologija tudi ne daje tako velikega pomena duhovnikom in tradicionalnim cerkvenim ustanovam, kjer se izvajajo obredi in verovanje. Od svojih članov ne zahteva samo darovanje nekih sredstev, ampak zahteva za določene storitve tudi plačilo. Za razliko od tradicionalnih religij, ki temeljijo na verovanju, uporablja znanstveni pristop pri presojanju rezultatov, ki jih doseže posameznik in jih tudi kritično oceni. (prav tam, str. 142–143)

Po drugi strani pa pravita, da lahko scientologijo smatramo za religijo tudi v tradicionalnem sociološkem pomenu (prav tam). Ima svojo doktrino in prakse ter priznava obstoj nadnaravne sile, s katero mora človek vzpostaviti odnos.

Podobno mnenje ima tudi sociolog Roy Wallis, ki pravi, da so takšna religijska gibanja, kot je scientologija, manipulativna. Posamezniku nudijo nove prakse in tehnike za izboljšanje življenja in dosego duhovnih ciljev. Zaradi zahtev po denarnih sredstvih so takšna gibanja najuspešnejša v bolj razvitih družbah. (Wallis, 1976)

Wallis v svojem delu *The Road to Total Freedom* scientologijo opredeli kot mejo med psihologijo in religijo. S prakso avditing nudi svojim članom obliko kvazi terapije, to pa nadgradijo z urjenjem, katerega cilj je pokazati končni potencial posameznika. Scientologi trdijo, da bo uspešno prizadevanje za dosego tega pripeljalo do duhovne osvoboditve posameznika. Na poti do cilja se bo človek znebil vseh fizičnih in psihičnih bolezni, pomanjkanja samozavesti in drugih elementov, ki ga ovirajo pri tem, da bi življenje maksimalno užival in živel. (prav tam)

Po mnenju Wallisa je scientologija skozi svoj razvoj doživela preobrazbo v pojmovanju, od kulta do sekte. Scientologija ima kot organizacija velik nadzor tudi nad posamezniki.

Glede na zgoraj omenjene trditve se strinjam, da je težko točno definirati religijski status scientološke cerkve. Z razvojem sociološkega raziskovanja religije in oblikovanjem bolj odprtih definicij, ki temeljijo na nekih skupnih značilnostih religij, je prišlo do tega, da lahko v sodobni, religijsko pluralni družbi, lažje določamo status religije posameznim religijskim gibanjem. Moje mnenje je, da je scientološka cerkev

religija, vendar je potrebno biti pri analizi pozoren, da jo obravnavamo v kontekstu NRG, ne pa tradicionalnih religij.

Rodney Stark in William S. Bainbridge sta podala jasne definicije religijskih organizacij. Scientologijo lahko tako na podlagi njune definicije obravnavamo kot kult. Trdita tudi, da je nastanek NRG zanimiv pojav, saj je vsaka religija na začetku definirana kot kult. Nastanek kulta pa je dvostopenjski proces. Najprej je potrebna iznajdba novih religijskih idej, kasneje pa te religijske ideje postane družbeno sprejemljive do te mere, da se oblikuje skupina posameznikov, ki so jim predani. (Stark, Bainbridge, 2007: 158)

Začrtala sta 3 modele kultnih iznajdb, inovacij: psihopatološki model, podjetniški model in podkulturno–evolutivni model (prav tam, str. 157). Scientologija se uvršča med podjetniški kultni model.

Scientologija je obravnavana kot podjetje, ki zagotavlja članom izdelke, v povračilo pa prejema plačilo (prav tam, str. 171). Praktičen primer tega v scientološki cerkvi je po mojem mnenju to, da člani plačujejo za posamezne avditing seanse. Vsaka je namreč plačljiva, posameznik pa jih potrebuje, saj s pomočjo njih poskuša doseči duhovno svobodo. Da posameznik doseže najvišje razvojne stopnje in znanje, mora stalno sodelovati pri avditingu, saj dostop do višjih resnic člani dobivajo postopno, za vsako posamezno stopnjo. Pot, imenovana Most do popolne svobode, je dolga, zato lahko sklepam, da scientološka cerkev od svojih pripadnikov na ta račun dobiva velike zneske. Od tod torej kritike scientologiji, da naj bi svoj status religije izkoriščala le za večanje dobička.

Tudi Stephen A. Kent kritizira podjetniški značaj scientološke cerkve. Poleg zgoraj navedenega omeni še številne korporacije, ki so bile ustanovljene s strani scientologov, od organizacij za podjetniško in nepremičninsko svetovanje (World Institute of Scientology Enterprises), do založb, ki svetovni javnosti omogočajo dostop do scientološke literature, predvsem pa del L. Rona Hubbarda. Ta vsebujejo predvsem fikcijo, vesterne, fantazijske in ljubezenske knjige, filmske scenarije, itd. (Kent, 1997) Kent izpostavi, da je literature z religiozno tematiko zelo malo.

Roy Wallis je mnenja, da bo v prihodnosti obstoj scientološke cerkve otežen, ker se religijske organizacije, kot je scientologija, težje obdržijo in pridobijo nove člane. To članstvo namreč močno temelji na plačevanju za izvajanje religijskih praks in za

dostop do višjih religioznih idej. (Wallis, 2009) Prav to je verjetno razlog, da številni posamezniki ne začnejo slediti scientološki cerkvi, številni člani pa zaradi pomanjkanja denarja, ki bi jim prinašal osebno zadovoljstvo, zapustijo religijsko organizacijo.

Po njegovem je scientologija neuspešna pri zagotavljanju poglobljenih vezi med pripadniki, ki sodelujejo pri praksah avditinga, saj mora marsikdo prekiniti proces, zaradi pomanjkanja denarnih sredstev, ki so potrebna za izvajanje. (prav tam) Scientologija nudi tudi številne druge ponudbe za posameznika (knjige, izobraževanja, seminarji itd.), ki naj bi mu nudile pomoč v življenju in doseganju cilja scientologije, popolne svobode. Večina jih je plačljiva.

V scientologiji vlada prepričanje, da je vsak človek v svoji osnovi dober. Kljub temu pa obstajajo določene osebe, ki s svojimi dejanji škodijo in onemogočajo ljudi okoli sebe, da bi dosegli cilj, ki je duhovna svoboda. Takšne osebe scientološka cerkev imenuje »*suppressive person*«. Z drugimi besedami jih imenujejo tudi antisocialne osebnosti in jih je po navadi težko prepoznati. Takšni ljudje obravnavajo vse okoli sebe kot sovražnike in si prikrito ali odkrito želijo njihovega uničenja, poraza, saj si s tem predstavljajo svoje preživetje. Antisocialne osebnosti so zato proti vsemu, kar si scientologija prizadeva doseči: pomoč ljudem, da postanejo biti zmožni več ter izboljšanje družbe same. Scientologija poudari, da takšne osebe najdemo skozi vso zgodovino in v vseh religijah. (Church of Scientology, 2016)

S prepoznanjem antisocialne osebnosti jo v scientologiji tudi uradno označijo kot tako. Namen javnega razkritja je po mojem ta, da ostali scientologi takšno osebo prepoznajo, se z njo več ne družijo in se od nje umaknejo. S tem postane posameznik tudi uradno izključen iz religije in izgubi stike s scientološko cerkvijo in ostalimi člani. Scientologi sicer pravijo, da se to dogaja zelo redko. Osebe, ki so izključene, imajo možnost, da se po izpolnitvi določenih pogojev vrnejo nazaj.

Vendar sem iz podatkov, ki so prišli v javnost, spoznala, da se osebe, ki so s strani scientologije razglašene za antisocialne osebnosti, le redko vrnejo nazaj.⁷ Strinjam se s kritiki, ki se dotikajo predvsem tega, da z izključitvijo posameznik izgubi vse stike s svojim socialnim krogom, predvsem z družino. Če je družinski član izključen iz religije, je družini prepovedano, da ohrani stike z njim, saj jim njegova antisocialna

⁷ <http://exscientologykids.com/>, 30. 5. 2016.

osebnost škodi pri vsakdanjem življenju in doseganju duhovnih ciljev. Posamezniki lahko tudi negativno vpliva na ljudi okoli sebe in povzroči, da tudi oni postanejo antisocialne osebnosti. Takšna oseba škodi tudi sami scientološki organizaciji, predvsem, če javno kritizira njihove prakse in dejanja. V takšnih primerih scientološka cerkev izvede »napad« in poskuša posameznika diskreditirati.

Preko medijev so v javnost prišle tudi številne zgodbe bivših članov, ki so imeli izkušnje z izključitvijo, ki jo scientologi imenujejo »*disconnect policy*« (načelo o prekinitvi) in napadi, ki jih je proti njim izvedla scientološka cerkev. (Wallis, 1976) Skozi analizo in branje sem našla veliko primerov staršev, ki so zaradi tega izgubili vse stike s svojimi otroki in drugimi družinskimi člani ali obratno, ko so otroci ostali brez svojih družin.

Na internetu sem našla številne spletne strani, ki so jih ustanovili bivši pripadniki scientološke cerkve. Na njih delijo z javnostjo svoje izkušnje in opozarjajo na škodljive prakse, ki jih cerkev izvaja. Ena izmed takšnih strani je *Ex-Scientology Kids*⁸. Poleg spletnih strani danes obstajajo številni dokumentarni filmi, v katerih sodelujejo bivši scientologi in razlagajo svoje izkušnje. Eden izmed najnovejših in najbolj odmevnih dokumentarnih filmov, ki je bil deležen veliko negativnih kritik s strani scientologije, hkrati pa je prejel pozitiven odziv s strani javnosti, je bil film *Going Clear*. Eden izmed razlogov, da je bila scientološka skupnost tako kritična, je bil po mojem mnenju tudi ta, da so v dokumentarnem filmu sodelovali izključno bivši člani, ki so v organizaciji zasedali pomembne položaje ter so tako posredovali informacije, ki jih člani nižje v hierarhiji scientološke organizacije niso deležni.

O teh praksah in kontroli, ki jo ima scientološka cerkev nad svojimi člani, je pisal tudi R. Wallis. Razlaga, da naj bi scientologija pojmovala antisocialno osebnost kot posameznika, ki poskuša na vse načine ovirati ali uničiti religijo. S tem postane »tarča« scientologov in scientološke organizacije same. Scientologija si tako pridobi dovoljenje, da mu odvzame premoženje, ga kaznuje (lahko tudi fizično), toži na sodišču itd. (Wallis, 1976) Takšne osebe o izstopu nimajo izbire.

Wallis obravnava tudi načine, ki so pripeljali, da so se posamezniki sami odločili za izstop iz scientologije. Eden izmed takšnih je ta, da jim je zmanjkalo denarnih sredstev, ki so potrebna za izvajanje in sodelovanje v scientoloških religijskih praksah

⁸ <http://exscientologykids.com/>, 30. 5. 2016.

(npr. avditing). Obstajajo posamezniki, ki so se odmaknili od aktivnega sodelovanja v organizaciji, vendar še vedno verjamejo v scientološko doktrino in njene prakse izvajajo samostojno. Wallis je mnenja, da s prisilno izključitvijo ljudi, scientologija načrtno razdira družine (prav tam).

Zaradi kritik je scientologija vzpostavila distanco do javnosti, predvsem medijev. Do tega je po mojem mnenju po eni strani prišlo tudi zaradi kodeksa scientologa, kjer se posameznik zaobljubi, *»da o scientologiji, naši profesionalni organizaciji ali o ljudeh, ki so tesno povezani s to znanostjo, ne bom nikoli poslušal ali dajal omalovažujočih komentarjev novinarjem, javnosti ali proclearjem«* (Hubbard, 2009: 116). Scientološka cerkev sicer vse negativne izjave in komentarje zanika.

Robert V. Young (Young, 1993), bivši predstavnik za javnost L. Rona Hubbarda, je opisal, kako je zaposlenim pri odnosih za javnost v okviru scientološke cerkve svetoval o načinih spoprijemanja z mediji. To prakso je imenoval *»PR attack«*. Navedla bom nekaj predlogov, ki se jih naj bi držali izurjeni scientologi, ko imajo stik z mediji:

1. Kako se odzvati na vprašanje, ne da bi dejansko odgovoril.
2. Kako spremeniti temo in povedati »sprejemljivo resnico«.
3. Kako zavlačevati.
4. Kako enostavno domnevati različna čustvena stanja in tako nadzorovati drugega.
5. Kako »napasi napadalca«.
6. Kako nadzirati pogovor.
7. Kako pomagati odvetnikom scientologije napisati podžigajoče zakonite dokumente, ki omogočajo zaposlenim v stikih z javnostjo varno uporabo žaljivk. (prav tam)

ZAKLJUČEK

V svoji diplomski nalogi sem se lotila preučevanja scientološke cerkve. Pri tem me je zanimalo, kako lahko scientologijo definiramo, če upoštevamo, da je nastala konec petdesetih let prejšnjega stoletja, ko je hkrati potekal tudi razcvet novih religijskih gibanj. NRG so nastala sprva na Zahodu, vendar so skozi čas postala globalen fenomen. Scientološko cerkev sem poskušala definirati na podlagi pojmovanj o NRG, ki so jih podali številni sociološki teoretiki (npr. Wallis, Wilson, Stark in Bainbridge itd.). Na podlagi njenih značilnosti sem jo poskušala uvrstiti v okvir definicij NRG.

V uvodnem delu diplomske naloge sem se najprej lotila vprašanja načinov družboslovnega raziskovanja religije. Namen tega je bil, da že v osnovi pokažem, kako drugačen fenomen so nova religijska gibanja in scientologija od tradicionalnih in ustaljenih religij, kot je npr. krščanstvo. Že na začetku, ko definiramo neko duhovno oziroma moralno gibanje kot religijo, je potrebno biti pozoren, saj vsi načini niso primerni za ustrezno pojmovanje. V družboslovnem teoretičnem opredeljevanju religije sta v ospredju dva pristopa: vsebinski in funkcionalistični. Ugotovila sem, da vsebinski pristop, kljub temu, da predstavi natančne definicije, ni primeren za definiranje scientologije. Pri vsebinskih definicijah se pojavijo težave, ko poskušamo analizirati religijske spremembe, kajti vsebinske definicije temeljijo na zahodnem, krščanskem pogledu na svet. Nekrščanske kulture lahko religijo pojmujejo drugače. Kot dodaten kriterij je bil pri vsebinskih definicijah uporabljen odnos, ki ga imajo posamezniki do bogov in nadnaravnega, ki se izraža v obredih in ritualih. Ena izmed rešitev za izboljšanje teh definicij je bila Durkheimova vpeljava kategorije svetega. Religijo je pojmoval kot sistem verovanj in praks, ki ima odnos do svetih stvari, ki ljudi povezujejo v neko moralno skupnost. Kljub temu lahko trdim, da vsebinske definicije niso ustrezne pri pojmovanju scientologije. Pristop, ki bi bil bolj ustrezen za kontekst diplomske naloge, je funkcionalističen. Je bolj inkluzivističen pristop k pojmovanju religije, saj definira religijo kot vse, kar opravlja funkcije religije. Glavne funkcije religije sem razložila na konceptih Durkheima (integracijska funkcija), Marxa (kompenzacijska funkcija), Webra (religija je dejavnost, ki osmišlja; legitimacijska funkcija). Za vse te funkcije sem naredila tudi povezavo s scientološko cerkvijo, ki jih kot institucija zagotavlja svojim članom. Ugotovila sem, da je problem funkcionalističnih definicij ta, da so lahko preširoko zastavljene in lahko vključujejo

pojave, ki jih vsebinske definicije ne upoštevajo ter najdejo religiozne elemente tudi v človekovih aktivnostih, kot so umetnost in glasba. Danes se v sodobnih družbenih razmerah, za katere je značilna religijska raznolikost, uporabljajo bolj odprte definicije, ki so za sociološko raziskovanje NRG po mojem mnenju primernejše od vsebinskega in funkcionalističnega pristopa. Za njih je značilno, da religije definirajo na podlagi mreže nekih skupnih lastnosti in podobnosti, vendar je treba poudariti, da nobena religija ne vsebuje vseh značilnosti, nobena specifična lastnost pa ni nujno vključena v vsaki religiji. Eden izmed takšnih pristopov je teorija racionalne izbire, ki temelji na stroških in koristih. Religijo pojmuje kot produkte, ki so ponujeni na trgu. Tudi tukaj sem lahko potegnila vzporednico z scientologijo, ki svojim članom omogoča pot do duhovne svobode, v zameno pa zahteva plačila za storitve, ki jih nudi.

V nadaljevanju sem se lotila teoretične predstavitve novih religijskih gibanj, ki so se začela razvijati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja v Zahodnih državah. Nastala so kot posledica velikih družbenih sprememb. Ena izmed značilnosti NRG je ta, da v njih lahko najdemo preplete različnih duhovnih tradicij in idej. Z razmahom NRG so začele nastajati tudi številne klasifikacije. Sprva so za njih začeli uporabljati termina sekta in kult, ki pa sta dobila izredno negativno konotacijo. Eden izmed razlogov za to je bil tudi ta, da sta nastala znotraj krščansko–judovske tradicije in sta tako včasih težje uporabna za analizo religijskih gibanj iz drugih tradicij (npr. azijske). Ena izmed najbolj poznanih klasifikacij je bila klasifikacija religijskih organizacij Roya Wallisa (cerkev, denominacija, sekta, kult). Po mojem mnenju je ena izmed prednosti te klasifikacije, da upošteva širši družbeni kontekst, v katerem deluje neka religijska organizacija. Glede na njegovo tipologijo sem scientološko cerkev uvrstila med kulte, vendar ima tudi nekatere značilnosti sekt. Wallis je oblikoval tudi tipologijo glede na odnos NRG do družbe in sveta. Scientologijo sem na podlagi tega uvrstila v kategorijo svet pritrjajočih gibanj, ker upošteva temeljne vrednote in cilje družbe, za določene pa ima svoje načine, kako jih izpolniti. Tudi sociologa Rodney Stark in William Bainbridge sta izdelala klasifikacijo NRG. Zanimiva se mi je zdela njuna teorija, da se vsaka religija začne kot kult. Pogoj za nastanek nove religije so religiozne ideje in skupina ljudi, ki v njih verjame. Tukaj bi poudarila, da večina ljudi, ki pride v stik z novimi religijskimi idejami, ne sproži nove religije. Termina kult in sekta kasneje nadomesti nov termin: nova religijska gibanja. Tudi ta je bil deležen

kritik, saj vključuje množico zelo heterogenih religijskih gibanj. Gordon Melton je glede tega poudaril, da je potrebno pri definiranju NRG upoštevati različne kriterije, po katerih gibanja uvrščamo v NRG, definicija pa mora biti dovolj široka. Pri analizi NRG je po mojem mnenju treba upoštevati različne faktorje: razlika med mlajšimi in starejšimi NRG, odnos NRG do krščanske tradicije ali matične tradicije, iz katere izhaja neko gibanje, geografski kontekst itd. Na podlagi analize teh teoretičnih izhodišč lahko trdim, da je scientologija novo religijsko gibanje, ki pa ima določene značilnosti in lastnosti, ki so specifične samo njej (npr. praksa avditing).

Scientologija samo sebe šteje za religijo, saj pravi, da je njena tematika povsem religiozna. Ena izmed posebnosti scientologije je ta, da je naredila most med religijo in znanostjo. Svoje zanimanje usmerja v resnico, znanje in tisto, kar resnično obstaja. Scientologija naj bi po prepričanju pripadnikov izpolnjevala tri splošne kriterije, po katerih se določa religioznost: prepričanje o obstoju višje stvarnosti, religijske prakse so usmerjene k razumevanju in uresničevanju višje stvarnosti, ki presega materialni svet, skupnost privržencev, katerih cilj je doseči to višjo stvarnost. Scientologija se sicer od drugih religij po mojem mnenju razlikuje po tem, da za dosego najvišjega cilja (duhovna svoboda) ni podala samo navodil, kako priti do njega. Pripadniki imajo na voljo tudi pripomočke in metode, ki so jim v pomoč za doseganje cilja. Eden izmed največjih zagovornikov scientologije kot religije je Bryan Wilson. Na podlagi lastnega seznama značilnosti in lastnosti je definiral scientologijo kot novo religijsko gibanje. Tudi sama se strinjam z Wilsonom, ki pravi, da je scientologija NRG. Vendar bi pri tem opozorila, da scientološki status religije odvisen od načina definiranja religije. Bolj ozko usmerjen pristop uporabljamo (osredotočimo se le na določen kriterij), težje je definiranje scientologije kot religije v pravem pomenu besede.

Scientologija je religijsko gibanje, ki je prisotno vse od petdesetih let prejšnjega stoletja. Skozi razvoj je doživela marsikatero spremembo. Sprva jo je njen ustanovitelj L. Ron Hubbard predstavil svetu kot dianetiko (znanstvena psihoterapija), ki naj bi ljudem omogočala rešitev čustvenih težav in jim izboljšala življenje. Iz dianetike je nato Hubbard izpeljal scientološko cerkev, zato lahko rečem, da je scientologija nekakšen duhovni odgovor na znanstvena dognanja dianetike.

Scientologija predpostavlja, da je vsak človek v osnovi dober in ima potencial, da preseže svoje zmožnosti ter doseže duhovno svobodo, ki je cilj religije. Človek je v

okviru scientologije obravnavan kot duhovna bit. Na podlagi tega ga obravnavajo kot posameznika, ki ima um, telo in duhovno bistvo (thethan). Prav na podlagi scientološkega obravnavanja človeka kot duhovnega bitja lahko sklepam, da je to eden izmed razlogov, da scientologija sama sebe opredeljuje kot religijo. Tak način obravnavanja človeka je značilen le za religije. Scientološke religijske prakse vsebujejo natančne praktične metode, s katerimi posamezniki dosegajo višje stopnje duhovnega zavedanja. Po mojem mnenju je scientologija edina religija, ki je združila religiozne in znanstvene poglede na svet. To lahko vidimo v praksi avditing, katere cilj je duhovna svoboda, doseže pa se ga s pomočjo tehnologije, ki jo scientologi imenujejo E-meter. Temeljna resnica za scientologe je, da je človek duhovno bitje, katerega eksistenca presega zgolj eno življenje. Prav s prakso avditing se človek lahko začne zavedati preteklih življenj. Scientologi verjamejo, da je thethan nesmrten, do odrešenja pa pride veliko prej, kot recimo v krščanski tradiciji, po kateri pride do odrešenja šele po smrti. Po tem lahko vidimo, da je scientološka cerkev veliko bolj blizu tradicijam Vzhodnih religij (budizem, hinduizem). Posameznik doseže odrešenje skozi naraščanje duhovne zavednosti, dokončno odrešenje pa se imenuje popolna svoboda, do katere je moč priti le skozi scientološke prakse. Iz tega lahko izpeljem sklep, da je cilj scientologije duhovno samozavedanje posameznika. Od Zahodnih tradicionalnih religij (npr. krščanstvo) se scientologija po mojem mnenju razlikuje tudi v tem, da ne opredeljuje natančno, kaj je vrhovno bitje oziroma bog. V tem kontekstu lahko zopet povežem vzporednico z budizmom, ki je kot religija tudi bolj osredotočen na človeka. Človek je namreč tisti, ki lahko doseže odrešenje (brez pomoči boga). Po scientološkem nauku si posameznik sam ustvari podobo višjega dobrega na podlagi izvajanja religijskih praks. Prav ta svobodna izbira mi je pokazala, da imajo pripadniki scientologije lahko različna religijska ozadja in so lahko hkrati člani tudi drugih verskih skupnosti, saj naj bi scientologija načeloma spoštovala vse religije. Formalno se scientološka cerkev tega verjetno drži, vendar se mi je pri tem pojavilo vprašanje, kako je s tem v praksi. Sprašujem se, kako lahko človek enakovredno veruje v več različnih religijskih idej in tradicij hkrati? Katera ima bolj dominantno vlogo?

Omenila bi tudi religijske prakse, ki jih prakticirajo scientologi. Na poti do popolne svobode morajo člani slediti nekemu zaporedju stopenj duhovnega zavedanja. Na tej poti posameznik sodeluje v dveh osrednjih praksah: avditing in urjenje scientologov. Scientologi trdijo, da človek le z udeležbo v teh dveh praksah lahko v celoti razume

življenje. Praksa avditing je natančna oblika duhovnega svetovanja med scientološkim praktikom (avditor) in preclearjem (oseba, ki prejema procesiranje in še ni dosegla stopnje Clear, ko se posameznik začne zavedati samega sebe in okolice, hkrati pa ni več ujet v travme prejšnjih življenj). Pri tej praksi je izredno pomembna komunikacija med avditorjem in preclearjem. V praksi urjenja scientologov se posameznik izobražuje o vseh principih scientološke doktrine. Skozi analizo sem prišla do spoznanja, da je vloga obredov in ritualov v scientologiji sekundarnega pomena. Scientologija je namreč bolj duhovno gibanje, ki je v prvi vrsti namenjeno duhovnemu samorazvoju posameznika. Kljub temu še vedno izvajajo številne religijske prakse, ki so podobne praksam krščansko–judovske tradicije: nedeljska maša, poroka, pogreb, krst (»Naming ceremony«) ... Poudariti je treba, da ti obredi za člane nimajo enakega pomena, kot ga imajo na primer za krščanstvo. Kot primer lahko navedem nedeljsko mašo, ki se je udeležujejo le tisti člani, katerim se zdi potrebna za njihovo duhovno delovanje. Za krščanstvo nedeljska maša predstavlja glavno bogoslužje.

Scientološka cerkev ima tudi zelo razvejano organizacijo, ki je urejena hierarhično. Takšna struktura je pomembna, da vse posamezne cerkve dobijo podporo in svetovanje za izvajanje religijskih praks. Matična cerkev je Mednarodna scientološka cerkev, ki predstavlja najvišjo duhovno organizacijo religije na svetu. Največja cerkev je The Flag Service Organization, ki je med scientologi znana kot »Meka«. V njej se izvaja avditing na najvišjih stopnjah in najbolj zahtevno urjenje. Najvišjo zaščito scientološke cerkve predstavlja Religijsko-tehnološki center. Je neprofitna organizacija, katere namen je zaščita in vzdrževanje scientološke religije. V literaturi, ki sem jo proučila, sem največ zasledila o organizaciji Sea Org, v katero spadajo najbolj predani člani scientološke cerkve, ki v služenju vidijo največjo nagrado, ki jo lahko dobijo. Prav ta predanost ima po mojem mnenju zaslugo, da so organizacija in njeni člani tako izredno cenjeni.

V zadnjem delu diplomske naloge sem predstavile glavne kritike scientološke cerkve, ki jih je mojem mnenju deležna: religijski status, finančno delovanje cerkve in odnos do aktivnih ter bivših članov. Roy Wallis scientologijo označuje kot manipulativno sekto, ki od svojih članov zahteva denarna sredstva. Opredelil jo je kot mejo med psihologijo in religijo. Kritizira tudi velik nadzor, ki ga ima scientologija kot organizacija nad posamezniki. Stephen Kent ji sicer priznava določene religiozne

elemente, vendar je mnenja, da je bila religiozna narava scientologija umetno zamišljena, namen pa je bil doseganje drugačnih ciljev (npr. politični, denarni itd.). Sociologa David Bromley in Mitchell Bracey sta scientologijo definirala kot kvazi religijo. Pravita, da je scientologija nekje vmes med religijskimi in sekularnimi skupnostmi in ima religiozne ter nereligiozne lastnosti. Posameznikom nudi kvazi religijsko terapijo. Kljub temu, da sem mnenja, da scientološka cerkev spada med nova religijska gibanja, pa so sociologi, ki sem jih omenila v sklepnem poglavju, svoje trditve dobro argumentirali in tega ne morem spregledati. Če obravnavam scientologijo v bolj splošnem smislu (ima doktrino, religijske prakse, ...), lahko trdim, da je religija. Bolj kot se spuščamo v analizo posameznih aspektov scientološke cerkve, bolj je njen religijski status vprašljiv.

Med kritikami sem omenila tudi podjetniški značaj scientologije. Veliko religij svojim članom zaračunava določene storitve (npr. mladi pari pred cerkveno poroko morajo v okviru RKC v Sloveniji plačevati zakonsko svetovanje, da se lahko poročijo). Scientologija pa je posebna v tem, da posamezniki plačujejo storitve, da dosežejo duhovno svobodo in s tem odrešenje. Kot primer lahko navedem avditing, ki je nujno potreben, da posameznik napreduje po lestvici do cilja, ki je duhovna svoboda. Število avditing seans je odvisno od posameznika, vsaka pa je plačljiva. Veliko članov je zato izstopilo iz cerkve, ker niso bili finančno dovolj sposobni. Ta aspekt scientološke cerkve tudi sama kritiziram.

Strinjam se z Wallisom in njegovo kritiko »disconnect policy« (načelo o prekinitvi). Kljub temu, da scientologi verjamejo, da je vsak človek v svoji osnovi dober, obstajajo osebe, ki s svojimi dejanji škodijo in onemogočajo ljudi okoli sebe. Takšne osebe imenujejo antisocialne osebnosti. Za njih trdijo, da so proti vsemu, kar si scientologija prizadeva doseči. S prepoznavanjem takšne osebe jo tudi uradno označijo kot tako. Posameznik postane uradno izključen in izgubi stike s scientološko cerkvijo in ostalimi člani. Formalno scientološka cerkev sicer trdi, da imajo takšne osebe možnost, da se po izpolnitvi določenih pogojev vrnejo nazaj. Skozi raziskovanje te tematike sem ugotovila, da to v praksi ne drži. Kljub številni literaturi in spletnih straneh nisem zasledila dokazov, ki bi potrdili to, kar uradno trdi scientološka cerkev. Našla sem številne zapise bivših članov, ki so bili iz religije izključeni. Velik jih je izgubilo stik z družino, prijatelji itd. Družinskim članom, ki ostanejo v cerkvi, je namreč prepovedano, da imajo stike z antisocialno osebnostjo. Zato veliko bivših članov

svoje izkušnje pove medijem, ki so eden izmed večjih kritikov scientološke cerkve. Izpostavijo njihove religijske prakse in organizacijo, odnos do članov in bivših članov itd. Odgovor scientologije na to je »PR attack«. To so navodila, kako se soočiti z mediji. Poslužujejo se tudi diskreditacij posameznikov.

Namen moje diplomske naloge je bil čim bolj objektiven pristop pri preučevanju scientološke cerkve. Tudi lastne kritike, ki sem ji skozi besedilo uporabila, sem oblikovala na podlagi raziskovanja virov in literature. Po mojem mnenju je diplomsko delo potrdilo na začetku zastavljeno tezo, da je scientologija novo religijsko gibanje.

Diplomsko nalogo zaključujem z mislijo, da ima vsak posameznik pravico verjeti v tisto, kar hoče in v tisto, kar mu je blizu. Dokler s svojim delovanjem ne škodi drugim ljudem, v tem ne vidim nič slabega.

LITERATURA IN VIRI

- Ban, Tina. 2008. *Novodobniška duhovnost: Od zgodovinskih izvorov do sodobne podobe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Barker, Eileen. 1999. *New religious movements: Their incidence and significance*. V: *New religious movements*, Bryan Wilson; Jamie Cresswell, ur. London: Routledge, str. 15–32.
- Bromley, David; Bracey, Mitchell. 1998. *The Church of Scientology: A quasi-religion*. V: *Sects, cults and spiritual communities*, William W. Zellner; Marc Petrowsky, ur. London: Praeger, str. 141–156.
- Church of Scientology. 2016, <http://www.scientology.org/>, 21. 5. 2016.
- Črnič, Aleš. 2012. *Na vodnarjevem valu: Nova religijska in duhovna gibanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Davie, Grace. 2005. *Religija v sodobni Evropi: Mutacija spomina*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Emile Durkheim. 1964. *The elementary forms of the religious life*. London: George Allen and & Unwin LTD.
- Ex-Scientology Kids. 2016, <http://exscientologykids.com/>, 21. 5. 2016.
- Feuerbach, Ludwig A. 1967. *Lectures on the essence of religion*. New York: Harper & Row.
- Flere, Sergej; Kerševan, Marko. 1995. *Religija in (sodobna) družba: Uvod v sociologijo religije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Hubbard, L. Ron. 2007. *Scientologija: Nov pogled na življenje*. Glostrup: New Era Publications International ASP.
- Hubbard, L. Ron. 2009. *Scientologija: Osnove mišljenja*. Glostrup: New Era Publications International ASP.
- Kent, Stephen A. 1997. *Scientology: Is this religion?*, <http://www.bible.ca/scientology-not-religion-kent.htm>, 21. 5. 2016.

- Kerševan, Marko. 1975. *Religija kot družbeni pojav*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- L. Ron Hubbard: Scientology & Dianetics founder. 2016, <http://www.lronhubbard.org/#/timeline-home>, 21. 5. 2016.
- Luckmann, Thomas. 1997. *Nevidna religija*. Ljubljana: Krtina.
- Marx, Karl. 1970. *Critique of Hegel's philosophy of right*, <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1843/critique-hpr/>, 10. 6. 2016.
- Marx, Karl. 2009. *Religion as agent of economic oppression*. V: *Introducing religion: Readings from the classic theorists*, Daniel L. Pals, ur. New York: Oxford University Press.
- McGuire, Meredith B. 1992. *Religion: The social context*. California: Wadsworth, Inc.
- Melton, Gordon. 2007. *Introducing and defining of the concept of a new religion*. V: *Teaching new religious movements*, David G. Bromley, ur. Oxford: Oxford University press, str. 29–40.
- Melton, Gordon. 2016. *The Church of Scientology*, <http://www.patheos.com/Library/Scientology>, 28. 6. 2016.
- Parsons, Gerald. 1993. *The growth of religious diversity*. London: Routledge.
- Scientology effective solutions. 2015, <http://www.scientologyreligion.org/>, 21. 5. 2016.
- Scientology: Theology, practice of a contemporary religion. 2015. <http://www.bonafidescientology.org/index.html>, 21. 5. 2016.
- Stark, Rodney; Bainbridge S. William. 2007. *Teorija religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Stark, Rodney; Bainbridge S. William. 1996. *A theory of religion*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Young, Rober Vaughn. 1993. *Scientology from inside out*, <http://www.xenu.net/archive/media/young-quill.html>, 21. 5. 2016.

- Wallis, Roy. 1976. *The road to total freedom: A sociological analysis of Scientology*, <http://www.cs.cmu.edu/~dst/Library/Shelf/wallis/wallis1.txt>, 21. 5. 2016.
- Wallis, Roy. 2009. V: *Scientology: A sociological perspective*, Round, Sarah Frances, http://sarround.newsvine.com/_news/2009/05/29/2876036-scientology-a-sociological-perspective, 21. 5. 2016.
- Weber, Max. 2015. *Izbrani spisi iz sociologije religije*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Weber, Max. 2005. *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. London: Rautledge.
- What is Scientology?. 2015, <http://www.whatisscientology.org/>, 21. 5. 2016.
- Wilson, Bryan R. 2015. *Scientology: An analysis and comparison of its religious systems and doctrines*, <http://www.bonafidescientology.org/Append/02/index.htm>, 21. 5. 2016.
- Wilson, Bryan R. 1990. *The social dimensions of sectarianism: Sects and new religious movements in contemporary society*. Oxford: Clarendon Press.

IZJAVA O AVTORSTVU

diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a _____,

z vpisno številko _____,

sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem diplomsko delo izdelal/-a samostojno pod mentorstvom (naziv, ime in priimek)

in somentorstvom (naziv, ime in priimek)

- soglašam z javno objavo elektronske oblike diplomskega dela na spletnih straneh FF.

V Ljubljani, dne _____ Podpis avtorja/-ice: _____